

Utjecaj apsentizma na školski uspjeh adoscelenata

Domjanović, Maja

Master's thesis / Diplomski rad

2012

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:560532>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-29**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

UTJECAJ APSENTIZMA NA ŠKOLSKI USPJEH ADOLESCENATA
(diplomski rad)

Predmet: Socijalna pedagogija

Mentor: doc. dr. sc. Goran Livazović

Studentica: Maja Domjanović

Osijek, 2012.

Zahvaljujem svom mentoru, doc.dr.sc. Goranu Livazoviću
na stručnom vodstvu, korisnim savjetima i pristupačnosti prilikom izrade ovog rada.
Hvala mojim roditeljima što su mi omogućili školovanje te mi uvijek bili pomoć i podrška.
Hvala bratu, seki, Josipu i svim prijateljima na razumijevanju i potpori svih ovih godina.

Sažetak

Apsentizam adolescenata već je dugo složena i problematična pojava za pedagoge, nastavnike, psihologe i istraživače iz drugih disciplina. Ovaj se rad bavi utjecajem apsentizma na školski uspjeh adolescenata. Rad daje uvid u adolescenciju kao životno razdoblje te u teoriju poremećaja u ponašanju s naglaskom na apsentizam kao socijalno-pedagoški problem. Problematiziraju se uzroci i posljedice apsentizma. Osim teorijske obrade ovih problema rad donosi metodologiju provedenoga empirijskoga istraživanja provedenoga među učenicima đakovačkih srednjih škola, rezultate i preporuke za daljnja znanstvena istraživanja. Rezultati pokazuju da je viša stopa apsentizma povezana s lošijim školskim uspjehom, ali i da učenici toga nisu svjesni.

Ključne riječi: apsentizam, adolescenti, poremećaji u ponašanju, školski uspjeh

Summary

Adolescents truancy has long been a complex and problematic phenomenon for educators, teachers, psychologists and researchers from other disciplines. This paper is concerned with the impact of truancy on school achievement of adolescents. The paper looks at adolescence as a life stage, and the theory of behavioral disorders with a focus on absenteeism as a socio-pedagogical problem. This paper discusses the causes and consequences of absenteeism. In addition to the theoretical treatment of these problems, this paper brings the methodology of the empirical research conducted among high school students in Djakovo, results, and recommendations for further scientific research. Results show that a higher rate of absenteeism is associated with poor school achievement, and that students are not aware of the effect.

Keywords: truancy, adolescents, behavioral disorders, school performance

SADRŽAJ

I. UVOD.....	5
II. TEORIJSKA ANALIZA.....	6
1. ADOLESCENCIJA KAO ŽIVOTNO RAZDOBLJE.....	6
1.1. OBITELJSKI ODNOSI ADOLESCENATA.....	8
1.2. VRŠNJAČKI ODNOSI ADOLESCENATA.....	10
1.3. ADOLESCENTI I ŠKOLA.....	15
1.4. SLOBODNO VRIJEME ADOLESCENATA.....	17
2. POREMEĆAJI U PONAŠANJU.....	20
2.1. APSENTIZAM KAO SOCIJALNO-PEDAGOŠKI PROBLEM.....	22
III. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE	27
1. METODOLOGIJA.....	27
1.1. CILJ I PROBLEMI ISTRAŽIVANJA.....	27
1.2. HIPOTEZE.....	27
1.3. ISPITANICI	28
1.4. INSTRUMENT.....	28
1.5. POSTUPAK.....	28
IV. REZULTATI.....	30
1. REZULTATI NA MJERAMA SOCIODEMOGRAFSKIH OBILJEŽJA ISPITANIKA.....	30
2. DESKRIPTIVNA STATISTIKA ODABRANIH DIMENZIJA ISPITIVANIH VARIJABLI.....	32
2.1. DESKRIPTIVNA STATISTIKA PREMA SPOLU.....	32
2.2. DESKRIPTIVNA STATISTIKA PREMA DOBI	36
3. REZULTATI NA MJERAMA INFERENCIJALNE STATISTIKE.....	40
V. RASPRAVA.....	44
VI. ZAKLJUČAK.....	48
VII. LITERATURA.....	50
VIII. PRILOZI.....	52

I. UVOD

Apsentizam, odnosno bježanje s nastave, složen je socijalno-pedagoški fenomen. Neki od brojnih faktora koji utječu na pojavu ovoga problema su nepovoljna obiteljska pozadina, škola neprilagođena učeničkim potrebama te konfliktni odnosi učenika s nastavnicima ili vršnjacima. Iskustva iz prakse pokazuju da dobrog preventivnog modela još nema jer se stopa apsentizma stalno povećava. Bježanje s nastave gorući je problem jer sa sobom donosi niz opasnosti za učenika koji izostaje, kao što su povećan rizik konzumacije opijata, slabiji školski uspjeh te općenito lošije postignuće. Štetan je i za učenike koji ne izostaju s nastave jer remeti razrednu dinamiku rada te troši vrijeme nastavnika i stručnih suradnika, pa im ostaje manje vremena kako bi se posvetili ostalim učenicima. Neki su stručnjaci skloni u apsentizmu vidjeti korijene delinkvencije i neuspjeha u životu, jer smatraju da bježanje od problema i obaveza može postati model ponašanja (Markuš, 2009: 163).

Tema apsentizma vrlo je aktualna, što dokazuju brojna istraživanja provedena s različitih aspekata. Zrilić (2007) analizira školske izostanke s obzirom na bračni status roditelja, Markuš (2009) je istražila psihosocijalne determinante izostajanja s nastave, a Smyth (1999) u svojoj multidimenzionalnoj analizi dovodi apsentizam u vezu sa školskim uspjehom i potencijalnim prekidanjem školovanja. Reid (2008) istražujući uzroke apsentizma zaključuje kako se oni konstantno mijenjaju zajedno s razvojem modernog društva, pa se na starija istraživanja trebamo osvrnuti, ali se na rezultate koje su dobili ne možemo u potpunosti osloniti nego je potrebno istraživanjima konstantno nadopunjavati spoznaje o fenomenu apsentizma.

II. TEORIJSKA ANALIZA

1. ADOLESCENCIJA KAO ŽIVOTNO RAZDOBLJE

Riječ adolescencija dolazi od latinske riječi *adolescere* što znači postajati zreo, sazrijevati. Adolescencija je razdoblje kada dolazi do tjelesnog sazrijevanja, ponajprije spolnog, a zatim i do psihosocijalnog sazrijevanja. Adolescencija započinje spolnim sazrijevanjem, odnosno pubertetom (Zrilić, 2007). Gornju je granicu teže odrediti jer uključuje mnogo odrednica koje variraju od društva do društva. Najčešće se kao gornja granica uzima postizanje emocionalne i socijalne zrelosti (Biti i sur., 1986: 68). Čini se da se dobne granice adolescencije šire, kao da iz godine u godinu adolescencija sve ranije započinje i sve kasnije završava (Graovac, 2010: 262).

Hurlock (1956: 37) razdoblje adolescencije dijeli na preadolescenciju, ranu i kasnu adolescenciju, dok većina autora navodi podjelu na ranu, srednju i kasnu adolescenciju. Srednja je škola razdoblje rane i srednje adolescencije, s tim da možemo očekivati da je u završnom razredu srednje škole većina učenika u fazi srednje adolescencije. U razdoblju rane adolescencije (između 12. i 15. godine) događaju se tjelesne promjene. Za to je razdoblje karakterističan nagli rast te pojava sekundarnih spolnih obilježja. U srednjoj adolescenciji (od 16. do 18. godine) promjene su na području intelektualnog i socio-emozivnog razvoja. Emocionalni je razvoj popraćen naglim promjenama raspoloženja, razdražljivošću i pojačanom uzbuđenošću (Zrilić, 2007). Često se naziva "doba nespretnosti" zbog nezgrapnosti i osjetljivosti koje se često javljaju u tom periodu (Hurlock, 1956). Adolescent u ovome razdoblju doživljava i značajne promjene u procesu socijalizacije. Obitelj više nije primarna u socijalizaciji, već se modeli za imitaciju i identifikaciju traže u vršnjačkim skupinama koje postaju sve važnije. Razdoblje je srednje adolescencije vrijeme kada adolescenti lako uspostavljaju međusobne odnose i veze, te njihova prijateljstva traju duže i zasnivaju se na dubljim interesima nego do tada (Jurić-Šimunčić i sur., 1982, prema Zrilić, 2007; Rudan, 2004). Osobito je važna uloga instrumentalne podrške, odnosno pomoć vršnjaka u rješavanju praktičnih problema (Berndt, 1989; Sullivan, 1953, prema Klarin, 2004: 1084). Postoje različita gledišta na adolescenciju. Prema teoretičarima biološke orijentacije geni su glavni faktor razvojnog napredovanja jedinke od jednog stadija razvoja u drugi. Zato smatraju i da se razvoj odvija prema nepromjenjivim, univerzalnim obrascima na koje okolina ima

minimalan utjecaj (Lacković-Grgin, 2006: 30). Biološko gledište o adolescenciji govori kao o razdoblju bure i potresa. Stanley Hall (1904, prema Berk, 2008) opisao je adolescenciju kao kaskadu intenzivnih strasti, fazu rasta koja je toliko turbulentna da nalikuje na razdoblje u kojem su ljudi evoluirali od divljaka u civilizirana bića. Socijalno gledište vidi prethodno kao jako pretjerano. Antropologinja Margaret Mead (1927) bila je prvi istraživačica koja je istaknula veliku raznolikost u prilagodbi adolescenata. Ponudila je oprečno mišljenje biološkom gledištu, no jednako ekstremno, jer je zaključila da je socijalna okolina potpuno odgovorna za to kako će se odvijati razvoj adolescenta (Berk, 2008). Niti jedno od tih gledišta nije niti potpuno pogrešno niti potpuno ispravno. Danas se zna da na razvoj u adolescenciji utječu biološki, psihološki i socijalni faktori. Biološke su promjene univerzalne, dok socijalni faktori variraju od kulture do kulture, od društva do društva (Berk, 2008; Biti i sur., 1986).

1.1. OBITELJSKI ODNOSI ADOLESCENATA

Kako se osobe razvijaju i mijenjaju, tako se i obitelji moraju mijenjati i razvijati. Specifična je faza razvoja obitelji ona u kojoj postoji adolescent ili više njih. Adolescent i ostatak obitelji dobivaju nove uloge koje je potrebno učiti i pred njih su stavljeni novi zadaci i ciljevi (Graovac, 2010; Klarin, 2006; Lacković-Grgin, 2006). Kao što je već spomenuto, u adolescenciji slabi utjecaj roditelja i obitelji, a raste utjecaj vršnjaka (Biti i sur., 1986; Berk, 2008; Lacković-Grgin, 2006; Klarin, 2003; Gudjons, 1994). Adolescencija je vrijeme velikih promjena, no ona se ne događa samo adolescentu, već i njegovim roditeljima (Graovac, 2010: 266). Zato je unatoč slabljenju utjecaja roditelja, roditeljska uloga u životu adolescenta veoma bitna, iako je ona promijenjena. Blos (prema Lacković-Grgin, 2006: 103) je u odnosu adolescenta i roditelja prepoznao konstitutivnu osnovicu adolescentskog razvoja. Smatra da se upravo u tom odnosu formira ličnost adolescenta. Na razvoj osobe u adolescenciji roditelji bi trebali utjecati od ranog djetinjstva, pripremajući ih postupno za nove uloge koje će odrastanje donijeti. U mnogim se obiteljima djecu nedovoljno ohrabruje i potiče na postupno preuzimanje odgovornosti, a u adolescenciji se odgovornost i samostalnost očekuju naglo. Roditelji bi trebali iskoristiti dječju spremnost za učenje i ne dozvoliti slabljenje dječjeg interesa za ono što odrasli rade. Problem se javlja i zbog roditeljske nedosljednosti na što adolescenti mogu burno reagirati, ali isto tako mogu biti zbunjeni očekivanjima odraslih. Roditelji naglašavaju adolescentovu odraslost kada su u pitanju obaveze adolescenta, a vide ih kao djecu kada su njihova prava u pitanju (Biti i sur., 1986: 69-70). Pri tome dolazi do sukoba na relaciji roditelj – adolescent. Uloga se roditelja mijenja i zbog toga što mladi u tom razdoblju razvijaju svoj identitet te se žele osamostaliti od svoje obitelji, iako s njom žele ostati povezani (Kalebić Maglica, 2006: 7). Roditelji u razdoblju adolescencije njihova djeteta moraju promijeniti svoj odnos prema djetetu, odnosno moraju se pomiriti s činjenicom da će se dijete brzo osamostaliti i napustiti, a istovremeno ne smiju prestati i u ovoj ga fazi usmjeravati i djelovati na njega kao roditelji (Milić, 2007). U potrazi za svojim identitetom, adolescenti često ruše granice koje mu postavljaju roditelji. Granice, iako rušene, neophodne su, jer bez njih adolescent ima prevelik osjećaj slobode, ali istovremeno duboko u sebi misli da roditeljima nije stalo pa se može dogoditi da pažnju traži nepoželjnim i neprihvaćenim ponašanjem. Granice ne smiju biti niti previše čvrste niti previše meke, ali trebaju biti jasne i prepoznatljive (Graovac, 2010: 264).

Pšunder i Milivojević Krajnčić (2009: 94) smatraju da današnji adolescenti nemaju odrasle uz sebe kojima bi mogli kontrirati, pa zbog toga doživljavaju svijet na pasivan način. Roditelji u razdoblju tolikih promjena trebaju biti konstanta u životu adolescenta koja pruža podršku, kombinira prihvaćanje i angažiranost s razumnim zahtjevima za zrelošću i postupnim davanjem autonomije. Na razvoj djeteta najbolje potiče autoritativan stil roditeljstva, onaj u kojem roditelj otvoreno pokazuje ljubav, pruža potporu i potiče dijete, ali isto tako i zadaje ograničenja (Klarin, 2006). Takvo autoritativno roditeljstvo pozitivno utječe na uspjeh adolescenta, kako u školskom okruženju tako i na drugim poljima. Djeca takvih roditelja, bez obzira u kojem vrijednosnom sustavu žive, imaju više ocjene, kompetentnija su, konstruktivno razmišljaju te su sklonija samoregulaciji. Neminovno je da će u odnosu adolescenta, koji je suočen s mnogobrojnim promjenama, i roditelja, čije se dijete mijenja, doći do razilaženja mišljenja i sukoba. Kako bi se adolescenti u takvim trenucima osjećali kompetentnima i razvijali svoje konstruktivno, a ne destruktivno razmišljanje i ponašanje, potrebne su otvorene rasprave popraćene toplinom i čvrstoćom (Berk, 2008). Kako bi svojoj djeci, adolescentima, pomogli pri ostvarivanju boljeg školskog uspjeha, što za sobom nosi i bolju socijalizaciju i prihvaćenost (Biti i sur., 1986) potrebno je da roditelji surađuju sa školom. Suradnjom i češćim posjetima školi, roditelji djetetu, adolescentu, šalju poruku o važnosti obrazovanja, promiču mudre odluke vezane uz obrazovanje i daju uzor za konstruktivno rješavanje školskih problema (Berk, 2008). Narušeni odnosi s roditeljima mogu biti povezani s konfliktima koji se odnose na ulaganje napora i uspjeh u školi (Kalebić Maglica, 2006: 8). Emocionalna kolebljivost i uznemirenost, promjene koje adolescent doživljava i želja za individualiziranjem i osamostaljivanjem mogu dovesti do pogoršanja odnosa između adolescenta i roditelja koji su do tada bili spokojni, ali to ne dovodi do dramatičnih prekida komunikacije. Adolescenti od svojih roditelja očekuju srdačnost i razumijevanje te drže do kvalitete odnosa sa svojim roditeljima (Lacković-Grgin, 2006: 109). Vrijeme koje adolescenti provode sa svojim roditeljima, smanjeno je u usporedbi s vremenom provedenim u prijašnjim razdobljima, no adolescenti ni ne teže tome, već tome da ih roditelji saslušaju i pomognu im kada im je to potrebno. Važna im je roditeljska bezuvjetna ljubav i očekuju od roditelja da toleriraju njihovu težnju k individualitetu (Bomar i Sabatelli, 1996, Grotevant i Cooper, 1985, Newman, 1989, Quintana i Lapsky, 1990, prema Lacković-Grgin, 2006: 110).

1.2. VRŠNJAČKI ODNOSI ADOLESCENATA

Kako bi se mlada osoba društveno i materijalno afirmirala i uklopila u sredinu, potrebno je uspješno suočavanje s brojnim socijalnim situacijama (Klarin, 2004: 1082). Osim obitelji, o kojoj smo dosad govorili, veliki utjecaj na psihosocijalni razvoj adolescenata imaju i vršnjaci (Lacković-Grgin, 2006: 141). Gudjons (1994: 111) kaže kako se vršnjačke grupe temelje na suprotnosti prema školi i obitelji te dobrovoljnom sudioništvu. U adolescenciji je naglašena potreba za otkrivanjem vlastitog identiteta, a za to je potrebno "socijalno ogledalo". U prijašnjem je razdoblju života glavni izvor socijalizacije bila obitelj, no u adolescenciji tu ulogu preuzimaju vršnjaci (Biti i sur., 1986: 114, Klarin, 2004: 1082).

"U srednjoj adolescenciji je glavna potreba da se adolescent osjeća čvrsto ukorijenjen među vršnjake, školu i specifična društvena okruženja. Postoji jasan pomak od obiteljskog doma prema svijetu vršnjaka. Najbolja prijateljstva ostaju dalje značajna, međutim sve više ustupaju mjesto lojalnosti grupi" (Rudan, 2004: 38). Klarin (2004: 1083) kaže kako važan izvor socijalne podrške u preadolescenciji i adolescenciji čine vršnjaci, odnosno ono kako doživljavaju kvalitetu ostvarenih odnosa u skupini vršnjaka. "...u adolescenciji interakcija s vršnjacima značajan dio svakodnevnih interpersonalnih odnosa svih a ne samo nekih adolescenata, te ... su ti odnosi nužni za zdrav kognitivni, emocionalni i socijalni razvoj" (Parker i Asher, 1987.; prema Lacković-Grgin, 2006, 142-143).

Autori različito dijele vršnjačke odnose no u osnovi svi autori prepoznaju razliku između bliskih (prijateljskih i/ili romantičnih) i svih ostalih odnosa u vršnjačkim grupama. "Osim bliskih odnosa, i svi drugi odnosi s vršnjacima služe mladima u stjecanju iskustva o tome kako će, kad odrastu, kontrolirati svoje ponašanje, koji oblici ponašanja su prihvatljivi a koji ne, te na koji će način rješavati pitanje svog socijalnog statusa u grupama kojima će u životu pripadati i slično" (Lacković-Grgin, 2006, 143). "Govoreći o vršnjačkim grupama, Ropuš-Pavel (1999) navodi da u adolescenciji vršnjaci postaju pojedincu mnogo važnijima od obitelji te se u krugu vršnjaka počinju zadovoljavati potrebe koje su se prije zadovoljavale u obitelji. U vršnjačkoj grupi mladi nalaze potrebnu potporu za svoje interese, motive, stajališta te pogled na život" (Jeđud, Novak, 2006: 79).

Autori vršnjačke grupe dijele na uže i šire. Biti i sur. ih nazivaju klapama i ruljom, dok ih Lacković-Grgin naziva klikama i većom grupom prijatelja, od dva do deset članova. Obje su strukture bitne za psihosocijalni razvoj adolescenta, a omogućuju ispunjavanje različitih potreba mladih. Uže grupe (klape, klike) sastoje se od nekoliko prisnih prijatelja obično od dvije do deset osoba. One daju oslonac u nezavisnosti od roditelja i pružaju osjećaj sigurnosti i važnosti. Uže grupe razvijaju jak osjećaj prijateljstva (Biti i sur., 1986: 117), odnosi u njima prisniji su nego u širim grupama i relativno su zatvorenije prema nečlanovima (Lacković-Grgin, 2006). Druženje u užim grupama oduzima najveći dio vremena adolescenata. U takvim je grupama razvijen snažan "mi-osjećaj" što može rezultirati i negativnim posljedicama. Može na primjer gušiti individualnost ili dovesti do sukoba s roditeljima ili školom jer se ponašanje grupe, koje postaje ponašanjem pojedinca, ne mora poklapati s ponašanjem koje se od pojedinca očekuje ili traži (Biti i sur., 1986: 117).

Veće su grupe posvećene socijalnim aktivnostima, a obično ih čini nekoliko klapa, odnosno užih grupa, sličnih interesa i vrijednosti. Kao i uže grupe, pružaju osjećaj sigurnosti adolescentima što je osobito značajno za adolescente koji istu sigurnost ne primaju, ne osjećaju u sklopu obitelji. Osim sigurnosti, šire grupe adolescentima pružaju i osjećaj samouvjerenosti i važnosti, zbog čega je konformiranje s grupom veliko. Pružaju i mogućnost stjecanja različitih iskustava, učenja o sebi i drugima, kako muškima tako i ženskim, stječu sposobnost razumijevanja i procjenjivanja drukčijih od sebe. "Spolno homogene skupine vršnjaka postaju heterogene. Istaknuta je solidarnost među članovima skupine, konformizam i grupni pritisak. Rana adolescencija obilježena je konformizmom, osobito kada je riječ o antisocijalnom ponašanju prema pojedincima drugih skupina. S druge strane međugrupna solidarnost, pomaganje, suosjećanje i briga, osobine su ponašanja članova unutar skupine" (Klarin, 2006, 113). Osim pozitivnih utjecaja, šira grupa, baš kao i uža, može imati i negativne utjecaje. Druženje u takvoj grupi ugodno je i zabavno pa adolescent može lako zanemariti svoje obaveze što ga nužno dovodi do sukoba s roditeljima, školom i kakvim drugim autoritetom.

Vrijednosti vršnjačke skupine mogu biti drukčije od obiteljskih vrijednosti, pa u određenim situacijama mlada osoba mora birati s kojim će vrijednostima uskladiti svoje ponašanje. Biti i sur. (1986: 120) naglašavaju da kada se radi o bitnim

stvarima, adolescenti teško napuštaju vrijednosti stečene u obitelji te da se češće sukobljavaju s roditeljima kada su u pitanju nebitne stvari.

“Samo u grupi vršnjaka adolescenti mogu naučiti slušati, a to znači stvarno čuti što drugi govore, a ne zaokupljati se sobom, svojim odgovorima. Jedino tu mogu poboljšati toleranciju i sposobnost prihvatanja tuđeg mišljenja i ponašanja. Vršnjaci su svojevrsan poligon na kome se provjeravaju novostečene navike u odnosu prema drugima i promatra učinak svog ponašanja na druge” (Biti i sur., 1986: 120). Unutar širih ili užih grupa, ali u školskom okruženju, adolescenti zaključuju o svojoj popularnosti i to prema odnosu i ponašanju koje vršnjaci pokazuju prema njima. Većina adolescenata nije zadovoljna stečenom razinom socijalne prihvaćenosti i želi ju povećati, ali to nije jednostavno jer se osobine ličnosti, interese i vrijednosti, koji na to utječu, teško mijenjaju (Biti i sur., 1986: 121). Adolescenti koji ne uspiju svoju potrebu za samopotvrđivanjem i sigurnosti zadovoljiti u razrednoj grupi vršnjaka mogu ju potražiti izvan razredne grupe, pri čemu se može dogoditi da prihvate društveno nepoželjne oblike afirmacije (delinkvencija, ovisnost...)(Biti i sur., 1986: 121). “Konformiranje može imati i pozitivne i negativne učinke na razvoj vrijednosti i ponašanja mladih. Hoće li taj ishod biti pozitivan ili negativan, uvelike ovisi o vrijednostima grupe” (Lacković-Grgin, 2006: 149).

Lacković-Grgin (2006: 149) navodi kako će konformiranje s vrijednostima grupe koja visoko vrednuje različite oblike delinkventnog ponašanja, dovesti pojedinca u mnoge neprilike. Najboljom preprekom takvom konformiranju s grupama socijalno nepoželjnih vrijednosti vidi u pozitivnoj obiteljskoj atmosferi i dobroj prilagođenosti adolescenta prije ulaska u takve grupe. Smatra da se takvi mladi radije konformiraju s vrijednostima roditelja i obitelji nego s vršnjačkim vrijednostima. Dakle, adolescenti mogu biti prihvaćeni, odbačeni ili zanemareni od strane vršnjačke grupe (Lacković-Grgin, 2006: 151). Taj položaj adolescenta utječe i na njegov daljnji razvoj. Popularnost se pozitivno odražava na samopoštovanje, društvenost i altruističke oblike ponašanja, a odbačenost i zanemarenost stvaraju i/ili povećavaju osjećaj emocionalne i socijalne usamljenosti te socijalne anksioznosti. Do odbačenosti dovodi, između ostalog, i agresivno ponašanje adolescenta, ali je agresivnost i posljedica odbačenosti. Loš položaj u grupi može dovesti do udaljavanja od prosocijalnog i društveno prihvaćenog ponašanja (Lacković-Grgin, 2006: 151-152; Klarin, 2004: 1083).

Osim što je agresivnije, odbačeno dijete je i hiperaktivnije, opsesivno-kompulzivnije i češće će manifestirati delinkventno ponašanje. Slabije je u školi i osjetljivije na stres jer vršnjake ne doživljava kao prijatelje i ne očekuje njihovu potporu (Klarin, 2006: 59).

Kao što je već rečeno, na psihosocijalni razvoj adolescenta utječu, osim vršnjačkih grupa, bliski odnosi. Bliski odnosno prisni odnosi mogu biti prijateljski i/ili romantični. Prijateljstvo je poseban oblik interpersonalnih odnosa, a različito se definira. Bitna je odrednica da je to odnos koji je produktivan za obje osobe u odnosu (Lacković-Grgin, 2006: 152). Prijateljstva u adolescenciji ispunjena su razgovorom i analiziranjem problema, emocija, vrijednosti i općenito međuljudskih odnosa (Klarin, 2006: 81). "Adolescenti uglavnom imaju dva do tri bliska prijatelja." (Biti i sur. 1986: 115). "Prisni prijatelji mogu adolescentu pružiti oslonac i sigurnost te shvaćanje važnosti uzajamnosti i interpersonalne odgovornosti" (Youniss, prema Klarin). Klarin kao pozitivne aspekte druženja s prijateljem navodi kako takvo prijateljstvo ohrabruje, pomaže u rješavanju problema te kako prijatelji pružaju oslonac u teškim situacijama, a dijele uspjeh i radost jedan s drugim (Klarin, 2004: 1098). Adolescenti koji nemaju prisnih prijatelja pokazuju nižu razinu socijalne kompetencije, manje spremnosti na suradnju i niže samopoštovanje (Klarin 2004: 1084; Biti i sur., 1986: 116).

Iako Lacković-Grgin kaže da prijateljstvo može biti samo produktivno te da se ako je destruktivno ono prekida, to ne znači da prijateljstvo ne može negativno utjecati na adolescenta. Naime, osim što su slični pri nastanku prijateljstva, prijatelji postaju još sličniji tijekom njegova trajanja. Slijedom toga postaju sličniji i u mogućim negativnim osobinama, primjerice sklonosti konzumiranju droge i lakšim oblicima delinkventnog ponašanja (Lacković-Grgin, 2006: 154-155). "Prijateljstvo, kao što je već istaknuto, zadovoljava jednu od temeljnih ljudskih potreba, a to je potreba za pripadanjem. Osim toga, ono doprinosi razvoju identiteta, samopoštovanja, učenju socijalnih vještina i uloga, a i izvor je sreće i zadovoljstva. Prisno prijateljstvo je po tome slično romantičnim odnosima, ali se od njih razlikuje" (Lacković-Grgin, 2006: 159).

U vrijeme adolescencije zanimanje za suprotni spol je jako što do tada nije slučaj. Različite heteroseksualne aktivnosti postaju važan obrazac socijalnog ponašanja.

Romantični odnosi, kao i prijateljstvo, izvor su sreće i zadovoljstva te doprinose razvoju samopoštovanja i identiteta (Lacković-Grgin, 2006: 159). Razvijaju se postupno i imaju različite forme, a prave veze počinju u srednjoj i kasnoj adolescenciji, dok je za ranu adolescenciju karakteristično očekivanje ljubavi. Sve rečeno vrijedi i za homoseksualne adolescente, ali je njihovo javno sastajanje rjeđe (Lacković-Grgin, 2006: 161). Romantični su odnosi izvor snažnih emocija, koje ne moraju uvijek biti pozitivne (Lacković-Grgin, 2006: 162).

1.3. ADOLESCENTI I ŠKOLA

Na razdoblje života nazvano adolescencijom uvelike utječe i škola, odnosno školsko okruženje. Zbog velike količine vremena kojeg adolescenti provedu u njoj, škola ima utjecaj na njihov razvoj i oblikovanje života i ličnosti (Flook, Fuligni, 2008: 776). Osim vremenskog aspekta na to utječe i činjenica da škola kao institucija potiče na učenje uloga i identifikaciju s drugima (Klarin, 2006, 113). "Škola je autonomna u planiranju i provođenju aktivnosti koje uključuju ciljeve koji će pomoći učenicima razvoj što je moguće više socijalnih vještina i različitih strategija za rješavanje problema" (Pšunder, Milivojević Krajncić, 2009: 94). Socijalizacijski značaj škole proizlazi i iz činjenice da je ona prva organizirana socijalna institucija u koju dijete ulazi (Biti i sur., 1986: 195). Škola potiče na učenje uloga, identifikaciju s drugima, razmišljanje o svome zvanju, ideologiji, socijalnim odnosima i životnom stilu (Klarin, 2006: 113). Kako se sveukupno ljudsko znanje neprestano povećava, tako se i školovanje neprekidno produžuje što neminovno dovodi i do produljenja samog razdoblja adolescencije (Biti i sur., 1986: 195) i zavisnosti mlade osobe o roditeljima.

Danielsen, Loren i Kroger (1998; prema Klarin, 2006: 113) zaključuju da mladi koji su uključeni u školski sustav aktivno preispituju i razmišljaju o ideologiji, socijalnim odnosima i općenito životnom stilu, za razliku od onih koji više nisu uključeni u školski sustav nego su ili zaposleni ili nezaposleni. Zaključuju kako su škola i nastavnici važni za formiranje identiteta mladih. Učenici se u specifičnom razvojnom razdoblju adolescencije suočavaju sa svojom potrebom za slobodom, formiranjem vlastitog identiteta s jedne strane i ulogom učenika koja sa sobom nosi pravila i obveze kojima se moraju pokoravati s druge strane. Zato im se često čini da su školske aktivnosti u neskladu s njihovom željom za neovisnošću i kompetentnošću (Markuš, 2009: 156).

Kao što je već rečeno, adolescencija se naziva vremenom bura i oluja, a tome zasigurno pridonosi i činjenica da se u tim godinama, dolaskom u srednju školu, povećavaju školske obaveze, količina znanja koje je potrebno usvojiti i veći opseg zadaća i zadataka koje je potrebno napraviti (Flook, Fuligni, 2008: 776). "Mnoge situacije i socijalni odnosi vezani uz školu mogu biti izvori stresa za adolescente: ispitivanje znanja, neuspjeh na ispitu, preveliki zahtjevi učitelja i sukobi s njima"

(Kalebić Maglica, 2006: 7). Ovisno o tome u kojoj mjeri uspijevaju zadovoljiti ono što se od njih očekuje, odnosno o školskome uspjehu, adolescenti razvijaju svoj osjećaj kompetentnosti ili osjećaj manje vrijednosti (Biti i sur., 1986: 197), ali svi adolescenti često identificiraju školu kao izvor stresa i zabrinutosti (de Anda, et al. 2000, Phelan, Yu & Davidson, 1994; prema Flook, Fuligni, 2008: 777). Bilankov i Hitrec (2004) zaključuju kako učenici nastavu doživljavaju kao dosadu, a školi kao izvor straha i osjećaja da ih se ispituje na način da bi im se dokazalo neznanje. Istražujući psihosocijalne determinante školskih izostanaka, Markuš (2009: 162) kaže kako učenici navode preopterećenost kao drugi najčešći razlog izostajanja, pa zaključuje da učenici školu doživljavaju izrazito stresnom sredinom. "Školski neuspjeh predstavlja za mnoge adolescente izvor briga i anksioznosti. Školska se situacija doživljava kao nejasna opasnost" (Biti i sur. 1986: 107). "Neuspjeh u školi izvor je trajne frustracije, pa time i nelagodnog dječjeg osjećanja" (Zibar-Komarica, 1993: 8).

Da škola i školski uspjeh ili neuspjeh ne utječu na adolescenta samo dok je u školi pokazalo je i istraživanje koje su proveli Flook i Fuligni (2008). Dokazali su da su problemi s prisustvovanjem na nastavi i učenjem prethodili stresu u obiteljskom okruženju sljedećega dana. Rezultati su također pokazali da stres u obitelji prethodi većim problemima u prisustvovanju nastavi i učenju sljedećega dana u školi, te da se taj učinak može promatrati i dva dana poslije. Zaključili su kako su problemi s učenjem i prisustvovanjem nastavi povezani sa stresom u obitelji te zajedno tvore petlju koja se proteže kroz vrijeme i okruženja. Navode i kako adolescenti često nisu svjesni kako stres u školi i obitelji utječe na njih jer se on može manifestirati kroz različite domene i kroz vrijeme. Ovaj dvosmjerni proces koji su dokazali daje naslutiti da bi se smanjivanjem stresa u obitelji mogla poboljšati prilagodba adolescenta školi i obrnuto (Flook i Fuligni, 2008: 786).

Na školski uspjeh, između ostalog, utječu odgojni postupci te vršnjaci. Postignuće adolescenta rezultat je mnogih činitelja, a podupire ga u prvom redu autoritativno roditeljstvo. Adolescenti takvih roditelja uspješniji su jer se zbog takvog odgoja osjećaju kompetentnijima, ohrabreni su da konstruktivno razmišljaju i povećana im je svjesnost o važnosti dobrog uspjeha (Berk 2008: 373). Berndt i Keefe (1995; prema Berk, 2008: 373) vršnjačku ulogu u postignućima adolescenata povezuju s ulogom roditelja pa kažu kako adolescenti biraju prijatelje koji dijele iste vrijednosti po pitanju postignuća kao i njihovi roditelji.

1.4. SLOBODNO VRIJEME ADOLESCENATA

Kao što je već spomenuto, u adolescenciji raste utjecaj vršnjaka, a smanjuje se utjecaj obitelji. Adolescentove se potrebe ostvaruju u vršnjačkim odnosima, a kako se te veze ostvaruju najviše u slobodnom vremenu potrebno je reći ponešto i o toj temi, o pozitivnim i negativnim aspektima različitog provođenja slobodnog vremena, o tome kako svoje provođenje slobodnog vremena adolescenti priželjkuju, a kako ga u praksi provode.

“Slobodno vrijeme prostor je koji treba omogućiti zadovoljavanje različitih potreba kao što su igra, zabava, učenje novih znanja i vještina, gradnja važnih odnosa, osnaživanje i mnogi drugi” (Jeđud, Novak, 2005: 77). Ilišin (prema Bouillet, 2008: 362) kaže kako je slobodno vrijeme mladih jedan od važnijih segmenata svakodnevnog života jer utječe na formiranje identiteta mlade osobe te je pokazatelj stila života. Slobodno bi vrijeme trebalo omogućiti različite oblike zadovoljavanja potreba mladih. Bouillet (2008: 342) navodi kako mladi od svog slobodnog vremena očekuju zabavu, druženje, ali i učenje novih vještina te priliku za aktivnost u životu svoje lokalne zajednice.

“Vežući pojam slobodnog vremena uz pojam rada (Ilišin, 2002) izdvajaju se dva načina gledanja na slobodno vrijeme: slobodno vrijeme kao ostanak vremena nakon društveno obaveznog rada, koji obuhvaća različite društvene i obiteljske aktivnosti, dodatni rad te neobvezujuće aktivnosti i slobodno vrijeme kao vrijeme u kojem se upražnjavaju aktivnosti odabrane isključivo slobodnom voljom – tzv. dokolica (*leisure time*). Dokolica ima tri osnovne funkcije: odmor, zabavu i razonodu, te razvoj ličnosti” (Jeđud, Novak, 2005: 79-80). Irby i Tolman (2002; prema Jeđud, Novak, 2005: 80) naglašavaju da su slobodno vrijeme oni sati u danu kada mladi nisu formalno angažirani u školskim, kućanskim ili radnim aktivnostima, da se u slobodno vrijeme ubrajaju aktivnosti koje mladi slobodno izabiru te se te aktivnosti smatraju njihovim diskrecijskim pravom.

Holt (1998; prema Jeđud, Novak, 2005: 79) kaže da je slobodno vrijeme prostor za „*authentic selves*“, odnosno autentično ja. Na temelju svog istraživanja navodi kako mladi iznose da je slobodno vrijeme ono vrijeme gdje mogu biti ono što doista jesu – *real self*, a osobito se to odnosi na ono vrijeme provedeno s prijateljima i na mjestima poput kafića ili kod kuće. Radno, obrazovno i obiteljsko okruženje imaju svoja pravila, svoje barijere i granice koje se moraju poštivati dok u slobodnom vremenu te barijere nisu postavljene pa se mladi mogu potpuno opustiti i izraziti svoj identitet onakav kakav jest (Jeđud, Novak, 2005: 79).

Izostanak pravila i granica dopušta mladoj osobi da izabere aktivnosti kojima će se baviti što može imati i pozitivne i negativne posljedice. Pozitivne emocije izazvane aktivnostima u slobodnom vremenu, kakve god one bile, imaju samozaštitnu funkciju, mogu ublažavati efekte negativnih događaja te pomažu u borbi protiv stresa (Bouillet, 2008: 342) "...utvrđeno je da bavljenje različitim aktivnostima u slobodnom vremenu pridonosi brojnim pozitivnim učincima na biološko-psihosocijalni status mladih (Sabourin i Irwin, 2008)... " (Bouillet, 2008: 342). Osim dosad navedenih pozitivnih učinaka slobodnoga vremena, Irby i Tolman (2002; prema Jeđud, Novak, 2005: 79) vide u slobodnom vremenu priliku za samoizražavanje, opuštanje, vježbanje samokontrole, osobni razvoj te učenje u opuštenijim uvjetima nego što su to u školi. Kao pozitivne učinke navode socioemocionalni razvoj i angažman, profesionalni razvoj/orijentacija i angažman, fizički razvoj i angažman, kognitivni razvoj i angažman, civilni razvoj i angažman. Karakteristika koja je zajednička različitim aktivnostima u slobodnom vremenu je dobrovoljnost. Tim se aktivnostima bavimo uglavnom zbog intrinzičnih motiva i zahtijevaju veću inicijativu i organizaciju nego aktivnosti koje određuju drugi (Brdar i Lončarić, 2004; prema Bouillet, 2008: 344). S obzirom da pojedinac sam bira slobodne aktivnosti one mu, mnogo više nego druge aktivnosti, pružaju osjećaj slobode te stoga omogućavaju orijentiranje k samoodređenju. Slobodno vrijeme bi prema tome trebalo biti vrhunac ostvarenja užitka i sreće, a samim time i nezaobilazan dio vrijednosnoga sustava modernog čovjeka (Bouillet, 2008: 344).

Autori napominju da je slobodno vrijeme ujedno i prostor za očitovanje problematičnog ponašanja mladih (Jeđud, Novak, 2005: 79) te da su u svom slobodnom vremenu izloženi brojnim rizičnim ponašanjima, među kojima se osobito naglašavaju konzumiranje psihoaktivnih sredstava i nedovoljna zastupljenost bavljenja strukturiranim aktivnostima (Bouillet, 2008: 342).

"...suvremena literatura koja se bavi djecom i mladima s poremećajima u ponašanju i onima u riziku, slobodno vrijeme procjenjuje kao značajno područje u kojem se pojavljuju mnogi rizici za razvoj poremećaja u ponašanju, ali i snage za prevenciju, rano otkrivanje i djelovanje stručnjaka" (Jeđud, Novak, 2005: 77). Mogućnost da se u slobodnom vremenu djeluje preventivno, da se rano otkriju problemi te djeluje, trebala bi se iskoristiti i to na način da se mladima pruže smislene, strukturirane aktivnosti koje razvijaju mladu osobu, približavaju vrijednosti adolescenta vrijednostima društva te njegovo ponašanje usmjeravaju na socijalno prihvatljivo i za samu osobu korisno ponašanje. No kako Lucaciu (2002; prema Jeđud, Novak, 2005: 80) navodi, aktivnosti slobodnoga vremena uglavnom ovise o ekonomskoj i društvenoj realnosti određenih zemalja. Situacija u zemlji utječe i na ponudu aktivnosti u

slobodnom vremenu, ali i na same adolescente prilikom odabira među ponuđenim aktivnostima. Upravo to može biti jedan od razloga što mladi, kako navodi Ilišin (2002; prema Jeđud, Novak, 2005: 82), u većoj mjeri odlaze na tulumе, izlaze u kafiće ili ljenčare, a manje posjećuju kina, umjetničke izložbe, sportske priredbe i kazališne predstave. Navodi i kako više od polovine mladih često prakticira one aktivnosti koje su povezane s druženjem, zabavom i razonodom, što se povezuje s činjenicom da je slobodno vrijeme prije svega prilika za razonodu, opuštanje i rekreaciju. Napominje da je hrvatska mladež najzainteresiranija za fenomene iz područja privatnosti, a to su prijateljstva, zabava i razonoda. "Upravo se zabava i brojne nestrukturirane aktivnosti slobodnog vremena povezuju s rizičnim ponašanjima mladih, uključujući korištenje sredstava ovisnosti" (Bouillet, 2008: 342).

Ilišin 2002. godine (prema Jeđud, Novak, 2005: 82) kaže kako se o tadašnjoj mladeži može govoriti kao o prilično pasiviziranoj te osiromašenoj generaciji što povezuje sa općim padom životnog standarda u Hrvatskoj. Zanimljivo bi bilo autoričino istraživanje ponoviti na današnjoj generaciji adolescenata koja svjedoči globalnoj krizi te na svojoj koži osjeti još veći pad životnog standarda popraćenog kolektivnim pesimizmom po pitanju budućnosti.

Jeđud i Novak (2005: 82) govoreći o tome kako mladi sami percipiraju svoj način provođenja slobodnog vremena i životnog stila, donosi rezultate jednog škotskog istraživanja iz 1989. (Hendry, Schucksmith, Love). Iako je to istraživanje provedeno prije 23 godine, vidljivo je da se gledišta nisu mnogo promijenila. Oni naime navode kako odrasli percipiraju mlade kao lijene, one koji ne mare ni za koga osim za sebe i ne žele raditi, a kako mladi imaju stajalište da im društvo ne pruža dovoljno sadržaja i prilika u kojima bi mogli pokazati svoje potencijale. Navode i kako su mladi posebno isticali problem pri pronalasku mjesta za druženje na kojem se ne poslužuje alkohol.

Bouillet (2008: 362) u svom je istraživanju došla do zaključka kako mladi slobodno vrijeme vežu najčešće uz zabavne i opuštajuće aktivnosti, u pravilu idealno slobodno vrijeme zamišljaju kao ispreplitanje nekoliko različitih aktivnosti. Navodi kako je najviše ispitanika nezadovoljno količinom slobodnog vremena, dok je desetina ispitanika nezadovoljna zbog nedostatka novaca.

2. POREMEĆAJI U PONAŠANJU

Poremećaji u ponašanju složen su fenomen. Složena i slojevita priroda toga fenomena utječe na brojne poteškoće i nedoumice pri definiranju, klasificiranju i terminološkom određivanju samog problema. U literaturi se tako, osim termina poremećaji u ponašanju, mogu pronaći termini kao što su odgojna zapuštenost, prijestupničko ponašanje, teško odgojiva djeca, poremećaji u ponašanju i ličnosti, poremećaji emocija i ponašanja, a u novije vrijeme poremećaji u socijalnom ponašanju i rizična ponašanja (Bouillet, Uzelac, 2007: 124 - 128). Svi spomenuti termini imaju svoje prednosti i nedostatke, neki obuhvaćaju preusko, neki preširoko područje pa će se u ovome radu koristiti termin poremećaji u ponašanju vodeći se ocjenom Bouillet i Uzelac (2007: 128) kako je upravo on, u usporedbi s ostalima, najprikladniji za opisivanje populacije na koju je usmjerena socijalna pedagogija.

Etiološki je aspekt poremećaja u ponašanju izuzetno složen, pa su se pojavile mnoge teorije. U početku su te teorije bile monokauzalne, no kasnije su doživjele brojne modifikacije i transformacije te izgubile svoju monokauzalnost. U suvremenim etiološkim pristupima naglasak je na utvrđivanju relevantnih činitelja važnih za nastanak problema, ali onih koji bi mogli utjecati na rješavanje problema. Pri tome se primjenjuju brojne teorije koje izravno sjedinjuju temeljna biološka, psihološka i sociološka usmjerenja uzimajući u obzir biološko-psihosocijalnu prirodu ponašanja (Bouillet, Uzelac, 2007: 144). Jedan od modela koji objašnjava etiologiju poremećaja u ponašanju je model socijalnog razvoja (Livazović, 2012: 4). Prema ovome modelu do pozitivne će socijalizacije doći ako osoba iz vlastite okoline prima nagrađujuće povratne reakcije na iskazano društveno prihvatljivo ponašanje te tako razvija vještine potrebne za uspješnu socijalizaciju (Livazović, 2012: 4). Model socijalnog razvoja multifaktorske je orijentacije pa uvažava biološke, psihološke te socijalne zaštitne i rizične čimbenike. Rizični čimbenici povećavaju izgleda za razvoj antisocijalnog ponašanja, dok ih zaštitni smanjuju. Razvoj adolescentova ponašanja prema društveno prihvatljivom ili neprihvatljivom tako ovisi o odnosu prisutnih zaštitnih i rizičnih čimbenika (Rutter, 1999; Lehman, Hawkins, Catalano, 1994; Hawkins, Catalano, 1992; prema Livazović, 2012: 4).

Rizični čimbenici koji mogu doprinijeti nastanku poremećaja u ponašanju su siromaštvo, nezaposlenost, obiteljski problemi, problemi roditeljstva, poteškoće u obiteljskim odnosima (Lebedina-Manzoni, 2002: 181), antisocijalni stavovi, vrijednosti i vjerovanja, loše školsko postignuće, kretanje u antisocijalnim skupinama, zloupotreba sredstava ovisnosti i neadekvatno korištenje slobodnog vremena (Hoge, 2009; prema Radetić-Paić, 2010: 2).

Ajduković (2000: 51) naglašava da istraživanja upućuju na to da tek prisustvo tri ili više rizičnih čimbenika čini razvoj djeteta visoko rizičnim.

Zaštitni faktori koji pomažu u stvaranju otpornosti i u sprečavanju razvoja poremećaja u ponašanju su emocionalna briga i toplina, otvorenost, prihvaćanje, samostalnost uz strukturu i nadzor, usmjerenost prema postignuću, razvoj odgovarajućih normi i vrijednosti (Ajduković, 2000: 54), emocionalno pozitivna i podržavajuća klima u školi, kognitivna kompetentnost, aktivno suočavanje sa stresorima (Loesel, 1992; Bliesner & Loesel, 1992; Bender, Bliesner & Loesel, 1996; prema Ajduković, 2000: 55).

Podjelu je poremećaja u ponašanju teško napraviti, jer se različiti oblici međusobno isprepliću i ne postoje uvijek jasne granice među njima. Svaka klasifikacija ima svoje nesavršenosti, pa tako i ona podjela na internalizirane i eksternalizirane poremećaje u ponašanju (Bouillet, Uzelac, 2007: 183). Usprkos nesavršenostima, koristit ćemo ju zbog njezine raširenosti te činjenice da nam nije potrebna detaljnija podjela pri proučavanju problema apsentizma. Autori koji koriste ovu podjelu, apsentizam svrstavaju u pretežito aktivne, odnosno eksternalizirane poremećaje u ponašanju (Žižak, Koller-Trbović, Jeđud, 2004; prema Mihić, Bašić, 2008; Bouillet, Uzelac, 2007; Livazović, 2012; Ricijaš, Krajcer, Bouillet, 2010;).

2.1. APSENTIZAM KAO SOCIJALNO-PEDAGOŠKI PROBLEM

Apsentizam je veliki socijalno-pedagoški problem, ne samo u Hrvatskoj nego diljem Europe i SAD-a. On nije samo samo problem kojega treba istražiti i prema njemu djelovati preventivno, već i indikator nekih drugih obiteljskih i društvenih problema te problema školskoga sustava, što je vidljivo iz uzroka bježanja sa nastave.

Uzroka je mnogo, a opisujući ih i nabrajajući, autori ih različito dijele. Reid (2008:345) učenike koji bježe iz škole dijeli na one koji ne vole ići u školu, učenike koji doživljavaju probleme kod kuće i one s psihološkim problemima, dok Ryan i sur. (1998, prema Markuš, 2009: 155) i Zrilić (2007: 31) uzroke dijele na one vezane uz karakteristike učenika, vezane uz obitelj i faktore vezane uz školu. Prihvatljivijom smatram drugu podjela jer mi se čini da nam tvrdnja kako netko ne voli ići u školu ne govori ništa o uzroku problema, koji može biti vezan i uz same osobine učenika i uz čimbenike vezane uz školu ili pak obitelj.

Provode se brojna istraživanja o uzrocima apsentizma, a različita istraživanja stavljaju naglasak na različite aspekte problema te istražuju mogućnosti povezanosti različitih čimbenika. Glavnim je uzrokom apsentizma tako u ranijem istraživanju Tyermana (1968; prema Reid, 2008: 345-346) proglašena nepovoljna obiteljska pozadina. Popović-Ćitić i Žunić-Pavlović (2005; prema Zrilić, 2007: 32) također navode obiteljsku povijest problema u ponašanju, probleme u funkcioniranju obitelji, obiteljske konflikte i stavove roditelja koji podržavaju rizična ponašanja kao ključne faktore rizika koji mogu povećati vjerojatnost pojave svih oblika rizičnih ponašanja. Kada je u pitanju roditeljski tip odgoja, najpoželjniji je autoritativni, dok adolescenti ne prihvaćaju prestroge, autoritarne roditelje koji zabranama i kaznama nastoje spriječiti neka njima neprihvatljiva ponašanja. Pokazalo se da je otvoreni razgovor između djeteta i roditelja najefektivnija varijabla kod poticanja uspjeha u djece (McNeal, 1999; prema Zrilić, 2007: 33). Smith (1999: 481) izvještava o dva istraživanja (Paterson & Raffe, 1995, Cheng, 1995) koja kažu kako djeca obrazovanijih i bolje stojećih roditelja rjeđe odustaju od škole, a u svome istraživanju dokazuje kako učenici obrazovanijih roditelja postižu bolje ocjene i manje izostaju iz škole od svojih kolega čiji su roditelji nekvalificirani radnici. Stupanj obrazovanosti roditelja može utjecati na obrazovanje djeteta osiguravanjem boljih mogućnosti obrazovanja, prenošenjem vrijednosti obrazovanja te prenošenjem kognitivnih kompetencija (Noack, 2004; prema Markuš, 2009: 155-156). Prevenciju apsentizma, Markuš (2009: 156) vidi upravo u roditeljskoj uključenosti i suradnji sa školom. Utvrđeno je da obrazovanje majke ima značajan utjecaj na ishode učenika. Učenici

čije su majke pohađale fakultet imaju bolje ocjene i manje izostaju iz škole (Smith, 1999: 488).

Zrilić (2007: 35) tvrdi da nije moguće utvrditi direktni odnos uzroka i posljedice između tipologije obitelji kojoj dijete pripada i tipa ponašanja koje dijete manifestira jer postoje drugi čimbenici koji na to utječu, primjerice vršnjačka grupa koja može biti zaštitni čimbenik u odnosu na nepovoljne uvjete u obitelji ili obrnuto. Također, navodi prethodna istraživanja koja su pokazala da je skladan brak važan čimbenik koji utječe na djetetov uspjeh, dok rezultati njezina istraživanja pokazuju da bračni status roditelja nije značajan utjecaj na učestalost apsentizma (Zrilić, 2007: 36). Sve manji utjecaj roditelja na ponašanje adolescenata objašnjava time što na izbjegavanje obaveza i izlaske više utječu vršnjaci nego roditelji, a izostanak utjecaja bračnog statusa roditelja pripisuje činjenici da je u današnje vrijeme sve više izvanbračnih zajednica i jednoroditeljskih obitelji (Zrilić, 2007: 37). Tomu u prilog ide i zaključak Reida (2008: 354) koji kaže da se uzroci apsentizma konstantno mijenjaju zajedno s razvitkom modernog načina života. Malcolm i sur (2003; prema Reid, 2008: 346) izvijestili su da su uzroci apsentizma kompleksni i da su njihovi ispitanici kao uzroke naveli kombinaciju obiteljskih, školskih i individualnih faktora. Pozivajući se na svoje ranije istraživanja (1985), Reid (2008) tvrdi kako je s apsentizmom povezana kombinacija društvenih, psiholoških i institucijskih čimbenika te sugerira kako su školska pitanja okidač kako za početak apsentizma tako i za njegovu ustrajnost.

Škola je sama po sebi čest uzrok apsentizma i trebala bi se zbog svoje strukturalne i organizacijske zastarjelosti mijenjati. Učenici koji izostaju iz škole izvještavaju u anketama da im je u školi dosadno, da se u njoj često ne osjećaju sigurno te da ne vole određene predmete čiju relevantnost ne vide (Reid, 2008: 346-347). Arbeitsgrupp (1990:49; prema Gudjons, 1994: 217) za njemački obrazovni sustav kaže da je zaostao, a da istodobno ima sposobnost prilagodbe i mijenjanja. Isto se obilježje uočava i u našim školama, pa tako Previšić (1999: 8) i Pivac (1999: 18) govore o tome kako se škola postupno mijenja zajedno s vremenom, no naginje tradiciji pa se mijenja manjim koracima i postupnim transformacijama, dok se društvo, znanost i tehnologija intenzivno razvijaju. Pivac (2009: 15) tvrdi da zatečeni "model stare škole" ne odgovara suvremenim zadaćama društva i nije kompatibilan s matricom pedagoškog procesa koju suvremena znanost i zadaće odgoja i obrazovanja traže te da je zbog toga nužno razrađivati koncepciju promjena. Promjene su osim u organizaciji škole i administrativnoj podršci potrebne u samom pedagoškom ozračju u školama. Potrebno je nadahnuti i potaknuti kreativan pedagoški rad nastavnika, kvalitetnu komunikaciju učenika i nastavnika te svrhovitu suradnju s roditeljima (Staničić, 1999: 47), a ne dozvoliti da

birokratski procesi koji proturječe pedagojskim načelima imaju veću ulogu u oblikovanju procesa odgoja i obrazovanja (Gudjons, 1994: 208). Iako teži promjeni, današnja škola ne vodi računa o razlikama među učenicima te svojom atmosferom, koja često zna biti autoritarna, neurotizira učenike i smanjuje efikasnost učenja (Biti i sur., 1986: 199), a adolescenti često svoje nezadovoljstvo školom manifestiraju različitim nepoželjnim ponašanjima (Pšunder, Milivojević Krajnčić, 2009: 98). U školi treba zadržati sve ono što učenicima daje temeljna znanja i sposobnosti, ali treba izbaciti nagomilane i pretrpane programske sadržaje, neophodnost reprodukcije goleme količine gradiva, učenje za ocjenu, gušenje autonomije učenika te odnose koji odgajaju za konformizam, a ne kreativnost (Previšić, 1999: 11). Škola budućnosti trebala bi pobijediti sve nedostatke koje današnja škola ima, a uzrok su nezadovoljstvu učenika školom kojeg često rješavaju bijegom iz nje. Konkretno, učionice su pretrpane, programi preopsežni, a torbe zbog velike količine udžbenika, priručnika, bilježnica preteške. Nastavnici se zbog toga ne stignu baviti učenikom, njegovim individualnim potrebama i socijalnim problemima. Planom i programom rada nisu predviđene, a u razdoblju velikih promjena u životu učenika, u pubertetu i adolescenciji, te su teme nezaobilazne i "nikakav (ih) sat matematike ne smije zasjeniti svojom većom važnošću" (Previšić, 1999: 12). Osim doživljaja škole kao dosadne i nepoticajne, čimbenici vezani uz školu su odnosi s profesorima, koji mogu ponekad biti napeti i konfliktni, te odnosi s vršnjacima. Osjeća li se učenik prihvaćeno rjeđe će bježati iz škole (Markuš, 2009: 156). Informacijska je tehnologija (računala) također jedan od uzroka zbog koji je potrebna promjena škole i njezinih zadaća. Računalo ne donosi samo nove mogućnosti u školu, već traži i novu filozofiju škole, novo promišljanje škole utemeljeno na sasvim drukčijoj potki postojanja i djelovanja od tradicionalne. S pravom se primjećuje da nisu dostatno shvaćene te njezine promjene koje je očekuju s primjenom informacijske tehnologije (Pivac, 2009: 13).

No nisu ni sve škole iste. Istraživanja su pokazala da među školama postoje razlike kada su u pitanju školski uspjeh i apsentizam. Već su 1979. Rutter, Maughan, Mortimore, and Ouston pronašli čvrstu vezu između apsentizma i škole koju učenici pohađaju, a to je potvrdilo i kasnije istraživanje koje su proveli Casey i Smith 1995. (prema Smith, 1999: 481). Istraživanje je pokazalo da su ishodi učenika značajno povezani na školskoj razini i da u školama koje imaju bolji prosječni uspjeh na testiranjima ima manje apsentizma. Povezanost između apsentizma i prosječnog uspjeha škole ostaje značajna čak i kada se u obzir uzmu učenikove sposobnosti i pozadina (Smith, 1999: 489).

Zanimljivo je istaknuti da su Malcolm i suradnici u svome istraživanju otkrili kako roditelji i učenici naglašavaju čimbenike povezane uz školu kao glavne uzročnike apsentizma, dok

lokalna uprava i nastavnici vjeruju da su utjecajniji roditeljski stavovi i obiteljsko okruženje (prema Reid, 2008: 346). No Koller-Trbović i Žižak (2012: 57) u svom su istraživanju došle do zaključka kako se roditelji puno manje od drugih skupina bave prebacivanjem odgovornosti, te primarno naglašavaju vlastitu odgovornost za pitanja vezana uz djecu pa i za probleme u ponašanju.

Pri istraživanju čimbenika vezanih uz osobine učenike, autori obično polaze od spola, no dobivaju različite rezultate. Tolić (1980) i Sabljčić (2000) utvrdili su da se učenice i učenici ne razlikuju po broju izostanaka (prema Markuš, 2009: 155). To je potvrdilo i istraživanje koje su proveli Ricijaš, Krajcer i Bouillet (2010: 53), dok Smith (1999: 487) tvrdi da učenice imaju niže stope apsentizma od učenika. Razlog ovoj nekonzistentnosti rezultata možda se krije u činjenici da su istraživanja provedena u različitim državama, odnosno različitoj tradiciji i kulturi. Nadalje, osobine učenika koje su se pokazale povezane s apsentizmom su nemarnost, sklonost laganju te izbjegavanje obaveza. Ryan i sur. (1998; prema Markuš, 2009: 155) pronašli su povezanost izostajanja s nastave s nižim samopoštovanjem, sklonosti anksioznim i neurotičnim oblicima ponašanja te lošijim akademskim samopoimanjem. Učenici skloniji apsentizmu češće su socijalno izolirani i odbačeni od svojih vršnjaka (Markuš, 2009: 155). Iz percepcije nastavnika, učenici skloni izostajanju imaju slabiju motivaciju za učenje, emocionalno su nestabilniji, nisu prilagođeni razrednoj okolini, nemaju razvijene radne navike i sposobnosti učenja (Tolić, 1980; prema Markuš, 2009: 163). U anketi koju je provela Markuš (2009: 162) učenici su kao razlog izostajanja najčešće navodili strah od ispitivanja, testova i loše ocjene, dosadu, nezanimljivost predmeta, preopterećenost, nagovor drugih te strah od profesora. Velika uloga straha od loše ocjene pri odlučivanju o izostajanju s nastave je očekivana, ali možda i neopravdana jer je apsentizam povezan s lošijim školskim uspjehom. Doduše, na temelju rezultata istraživanja nije moguće zaključiti vodi li slabiji školski uspjeh apsentizmu ili apsentizam slabijem školskom uspjehu (Markuš, 2009: 163). Zrilić (2007: 38) smatra da izostajanje zbog izbjegavanja slabe ocjene ne mora nužno imati duboke posljedice, ako ne postane učestalo.

Neovisno o uzroku, većina se istraživača slaže s tim da je apsentizam štetan. Štetan je za učenika koji izostaje s nastave jer sa sobom donosi učestalo sukobljavanje s roditeljima, povećan rizik konzumacija, slabiji školski uspjeh (Zrilić, 2007: 32) te općenito lošije postignuće (Malcolm, Thorpe and Lowden 1996; prema Reid, 2008: 346). No apsentizam je štetan i za ostale učenike kao i za učitelje. Stavovi i deficit učenja kod učenika koji izostaju s nastave mogu odvlačiti pažnju učitelja i frustrirati i demoralizirati ih (Reid, 2008: 346), te takvi učenici remete kontinuitet u učenju i utječu na rezultate rada razreda (Markuš, 2009:

163). Istražujući višestruke perspektive poremećaja u ponašanju, Koller-Trbović i Žižak (2012: 53) od učitelja i stručnjaka u školama dobili su odgovore da se u svome radu pretežno bave upravo problematičnom djecom i to na uštrb druge djece, učenika i drugih potreba. Markuš (2009: 163) također navodi kako su neki teoretičari skloni u apsentizmu vidjeti korijene delinkvencije i neuspjeha u životu te smatraju da se takvo ponašanje prenosi na životni plan i može postati model ponašanja (bježanje od problema i obaveza). Kao posljedicu apsentizma, učenici svjesno radije prihvaćaju činjenicu da će morati intenzivnije učiti kako bi nadoknadili propušteno nego riskirati da dobiju lošu ocjenu (Markuš, 2009: 162).

III. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE

1. METODOLOGIJA

1.1. CILJ I PROBLEMI ISTRAŽIVANJA

Cilj je istraživanja utvrditi utječe li apsentizam na školski uspjeh adolescenata te na koji način, utvrditi stav učenika o tome utječu li izostanci na njihov školski uspjeh te razloge zbog kojih bježe s nastave.

U skladu s ciljem istraživanja, predstavljeni su problemi istraživanja koji se odnose na:

1. ispitivanje sociodemografskih osobitosti ispitanika
2. ispitivanje roditeljskog nadzora i opravdavanja neopravdanih izostanaka
3. ispitivanje stavova učenika vezanih uz utjecaj apsentizma na školski uspjeh
4. ispitivanje uzroka školskog apsentizma

Oblikovane su sljedeće dimenzije istraživanja:

1. sociodemografska dimenzija koja obuhvaća varijable: spol, dob, vrstu škole, opći školski uspjeh na kraju prethodnog razreda, naobrazbu roditelja;
2. dimenzija koja se odnosi na roditelje, a obuhvaća sljedeće varijable: provjeravanje djetetova izostajanja te opravdavanje namjernog izostajanja;
3. dimenzija koja se odnosi na učeničko mišljenje o razlozima apsentizma

1.2. HIPOTEZE

Istraživanje je provedeno s ciljem ispitivanja postavljenih hipoteza.

H1 Učenici više namjerno izostaju od učenica.

H2 Učenici gimnazije manje izostaju od učenika strukovne/ekonomske škole.

H3 Roditelji učenika s boljim uspjehom češće provjeravaju izostanke od roditelja učenika sa slabijim uspjehom.

H4 Učenici s boljim školskim uspjehom manje izostaju od učenika sa slabijim uspjehom.

H5 Učenici ne smatraju da izostajanje negativno utječe na školski uspjeh.

H6 Učenici s lošijim uspjehom češće izostaju s nastave zbog konzumiranja opijata nego učenici s boljim uspjehom.

1.3. ISPITANICI

Istraživanje je obuhvatilo četiri razreda srednjih škola na području grada Đakova. Osnovni skup obuhvaćao je uzorak od 107 učenika, od čega 56 učenika gimnazije, 22 učenika strukovne i 29 učenika ekonomske škole. Osnovni skup dobiven je uvidom u pedagošku dokumentaciju pojedine škole.

1.4. INSTRUMENT

Istraživanje je provedeno višedimenzionalnim anketnim upitnikom koji se sastojao od dva dijela. Prvi se dio odnosio na sociodemografska obilježja ispitanika, a drugi se sastojao od 13 čestica. Sociodemografska obilježja ispitivana su pitanjima zatvorenog tipa, dok su na čestice ispitanici odgovarali prema Likertovoj skali od pet stupnjeva (1 – nikad; 2 – rijetko; 3 – ponekad; 4 – često; 5 – uvijek). U zaglavlju ankete opisana je njezina primjena i namjena, a u podnožju stoji zahvala učenicima na sudjelovanju.

Oblikovane su četiri skale pitanja:

Prva skala pitanja uključuje spol (M,Ž), dob (16, 17, 18, 19), vrstu škole (gimnazija, ekonomska, strukovna), školski uspjeh na kraju prethodnog razreda (odličan, vrlo dobar, dobar, dovoljan, nedovoljan) te naobrazbu oca i majke (NKV, KV, SSS, VŠS, VSS).

Druga se skala pitanja odnosi na izostajanje iz škole i obuhvaća 13 čestica: Izostanci iz škole negativno utječu na moj školski uspjeh; Roditelji provjeravaju moje izostanke iz škole; Roditelji opravdavaju moje neopravdane izostanke s nastave; Namjerno izostajem s nastave; S nastave izostajem jer me strah ispitivanja i loše ocjene; S nastave izostajem jer mi je u školi dosadno; S nastave izostajem jer se ne osjećam prihvaćeno od strane vršnjaka; S nastave izostajem jer imam poteškoća u odnosu s profesorima; S nastave izostajem jer imam drugih problema izvan škole; S nastave izostajem zbog izvanškolskih aktivnosti (sport, hobi, druženje...); S nastave izostajem zbog odlaska u kafić; S nastave izostajem zbog konzumiranja opijata (alkohol, droga...); S nastave izostajem zbog nagovora vršnjaka.

1.5. POSTUPAK

Istraživanje je provedeno u trima đakovačkim srednjim školama (gimnazija, ekonomska i strukovna) tijekom listopada 2012. godine. Anketiranje učenika provedeno je u razredima za vrijeme redovnog sata biologije, odnosno hrvatskog jezika. Sveukupno je za potrebe

anketiranja učenika, prema unaprijed dogovorenim terminima, uz suglasnost škole i nastavnika, bilo potrebno tjedan dana. Razredi su odabrani namjerno, kako bi se osigurao približan broj muških i ženskih ispitanika. Prije ispunjavanja još je jednom bila naglašena anonimna narav i svrha anketiranja, te je ukratko iznesen naputak o načinu popunjavanja. Učenici su većinu pitanja iz upitnika, kao i način popunjavanja, dobro razumjeli. Pomoć su trebali jedino pri razumijevanju kratica u pitanju o naobrazbi roditelja (NKV, KV, SSS, VŠS, VSS). Učenici su dizanjem ruke dali znak da su završili ispunjavanje ankete, nakon čega je anketa bila odložena u posebnu mapu kako bi im se zajamčila anonimnost odgovora. Po jednom razrednom odjelu, postupak anketiranja, zajedno s objašnjenjem i prikupljanjem anketa, trajao je desetak minuta. Anketiranju je prisustvovala većina učenika. Dobiveni podaci istraživanja obrađeni su uz primjenu statističkog programa za računalnu obradu podataka (SPSS v1.17) postupcima deskriptivne i inferencijalne statistike uz primjenu T-testa za nezavisne uzorke, jednosmjerne analize varijance ANOVA.

IV. REZULTATI

1. REZULTATI NA MJERAMA SOCIODEMOGRAFSKIH OBILJEŽJA ISPITANIKA

Istraživanje je provedeno na uzorku od ukupno 107 učenika triju srednjih škola, od toga ukupno 56 učenika gimnazije, 29 učenika ekonomske i 22 učenika strukovne škole. Obuhvaćeno je ukupno 66 učenica te 41 učenik. Ispitanici su bili u dobi od 17 do 19 godina. Analiza uzorka prikazana je u tablicama 1, 2 i 3.

Tablica 1. Broj ispitanika prema spolu

Spol	N	%
ženski	66	61,7
muški	41	38,3
Σ	107	100

Tablica 2. Broj ispitanika prema dobi

Dob	N	%
17	41	38
18	65	61
19	1	1
Σ	107	100

Tablica 3. Broj ispitanika po vrsti škole

Vrsta škole	N	%
ekonomska	29	27
gimnazija	56	52
strukovna	22	21
Σ	107	100

Ispitan je i opći školski uspjeh na kraju prethodne školske godine te naobrazba oca i majke, a rezultati su prikazani u tablicama 4 i 5.

Tablica 4. Školski uspjeh na kraju prethodne školske godine

školski uspjeh	N	%
dovoljan	2	2
dobar	28	26
vrlo dobar	56	52
odličan	21	20
Σ	107	100

Tablica 5. Stručna sprema oca i majke

Stručna sprema	otac		majka	
	N	%	N	%
NKV	4	4	4	4
KV	7	6	9	8
SSS	66	62	75	70
VŠS	15	14	8	8
VSS	15	14	11	10
Σ	107	100	107	100

2. DESKRIPTIVNA STATISTIKA ODABRANIH DIMENZIJA ISPITIVANIH VARIJABLI

2.1. DESKRIPTIVNA STATISTIKA PREMA SPOLU

Tablica 6. Stav učenika o utjecaju izostanaka na školski uspjeh (po spolu)

			Izostanci iz škole negativno utječu na moj školski uspjeh.					Σ
			nikad	rijetko	ponekad	često	uvijek	
spol	ženski	N	27	22	13	4	0	66
		%	41	33	20	6	0	100
	muški	N	8	16	12	4	1	41
		%	20	39	29	10	2	100
Σ		N	35	38	25	8	1	107
		%	33	35	23	8	1	100

Zanimljivo je da gotovo četvrtina učenika (22%) izvještava o tome da im roditelji nikad ne provjeravaju izostanke iz škole, a to redovito čini samo 23% roditelja. Rezultati su prikazani u tablici 7.

Tablica 7. Roditeljski nadzor izostajanja iz škole (po spolu)

			Roditelji provjeravaju moje izostanke iz škole.					Σ
			nikad	rijetko	ponekad	često	uvijek	
spol	ženski	N	12	19	10	6	19	66
		%	18	29	15	9	29	100
	muški	N	11	13	6	5	6	41
		%	27	31	15	12	15	100
Σ		N	23	32	16	11	25	107
		%	22	30	15	10	23	100

Važno je istaknuti da je više od polovice roditelja barem jednom opravdalo neopravdane izostanke svoje djece, a to nikada nije učinilo 49% roditelja. Rezultati su prikazani u tablici 8.

Tablica 8. Roditeljsko opravdavanje neopravdanih izostanaka (po spolu)

			Roditelji opravdavaju moje neopravdane izostanke s nastave.					Σ
			nikad	rijetko	ponekad	često	uvijek	
spol	ženski	N	34	6	9	7	10	66
		%	51	9	14	11	15	100
	muški	N	19	9	6	1	6	41
		%	46	22	15	2	15	100
Σ		N	53	15	15	8	16	107
		%	49	14	14	8	15	100

Tablica 9. Samoprocjena namjernog izostajanja učenika s nastava (po spolu)

			Namjerno izostajem s nastave.					Σ
			nikad	rijetko	ponekad	često	uvijek	
spol	ženski	N	13	24	26	1	2	66
		%	20	36	39	2	3	100
	muški	N	8	10	15	4	4	41
		%	19	24	37	10	10	100
Σ		N	21	34	41	5	6	107
		%	19	32	38	5	6	100

Tablica 10. Strah od ispitivanja i loše ocjene kao razlog izostajanja (po spolu)

			S nastave izostajem jer me strah ispitivanja i loše ocjene.					Σ
			nikad	rijetko	ponekad	često	uvijek	
spol	ženski	N	20	16	20	7	3	66
		%	30	24	30	11	5	100
	muški	N	14	13	10	3	1	41
		%	34	32	24	7	3	100
Σ		N	34	29	30	10	4	107
		%	32	27	28	9	4	100

Tablica 11. Dosada kao razlog izostajanja (po spolu)

			S nastave izostajem jer mi je u školi dosadno.					Σ
			nikad	rijetko	ponekad	često	uvijek	
spol	Ženski	N	31	13	15	7	0	66
		%	47	20	23	10	0	100
	Muški	N	10	10	9	7	5	41
		%	24	24	22	17	13	100
Σ		N	41	23	24	14	5	107
		%	38	22	22	13	5	100

Tablica 12. Osjećaj neprihvaćenosti od strane vršnjaka kao razlog izostajanja (po spolu)

			S nastave izostajem jer se ne osjećam prihvaćeno od strane vršnjaka.				Σ
			nikad	rijetko	ponekad	uvijek	
spol	Ženski	N	62	2	1	1	66
		%	93	3	2	2	100
	Muški	N	36	2	0	3	41
		%	88	5	0	7	100
Σ		N	98	4	1	4	107
		%	91	4	1	4	100

Tablica 13. Poteškoće u odnosu s profesorima kao razlog izostajanja (po spolu)

			S nastave izostajem jer imam poteškoća u odnosu s profesorima.				Σ
			nikad	rijetko	ponekad	uvijek	
spol	ženski	N	61	3	2	0	66
		%	92	5	3	0	100
	muški	N	33	6	1	1	41
		%	81	15	2	2	100
Σ		N	94	9	3	1	107
		%	88	8	3	1	100

Tablica 14. Izvanškolski problemi kao razlog izostajanja (po spolu)

			S nastave izostajem jer imam drugih problema izvan škole.					Σ
			nikad	rijetko	ponekad	često	uvijek	
spol	ženski	N	53	10	1	2	0	66
		%	80	15	2	3	0	100
	muški	N	30	5	3	0	2	40
		%	75	12	8	0	5	100
Σ		N	83	15	4	2	2	106
		%	78	14	4	2	2	100

Tablica 15. Izvanškolske aktivnosti kao razlog izostajanja (po spolu)

			S nastave izostajem zbog izvanškolskih aktivnosti (sport, hobi, druženje...).					Σ
			nikad	rijetko	ponekad	često	uvijek	
spol	ženski	N	36	18	8	2	2	66
		%	55	27	12	3	3	100
	muški	N	13	10	11	5	2	41
		%	32	24	27	12	5	100
Σ		N	49	28	19	7	4	107
		%	46	26	18	6	4	100

Treba napomenuti i kako je odlazak u kafić češći razlog izostajanja nego što je pretpostavljeno. Samo 35% nikada iz tog razloga nije izostalo. Rezultati su prikazani u tablici 16.

Tablica 16. Odlazak u kafić kao razlog izostajanja (po spolu)

			S nastave izostajem zbog odlaska u kafić.					Σ
			nikad	rijetko	ponekad	često	uvijek	
spol	Ženski	N	27	16	14	6	3	66
		%	41	24	21	9	5	100
	Muški	N	10	11	7	5	8	41
		%	24	27	17	12	20	100
Σ		N	37	27	21	11	11	107
		%	35	25	20	10	10	100

Tablica 17. Konzumiranje opijata kao razlog izostajanja iz škole (po spolu)

			S nastave izostajem zbog konzumiranja opijata (alkohol, droga...).					Σ
			nikad	rijetko	ponekad	često	uvijek	
spol	Ženski	N	57	3	4	1	1	66
		%	86	4	6	2	2	100
	Muški	N	32	3	2	2	2	41
		%	78	7	5	5	5	100
Σ		N	89	6	6	3	3	107
		%	83	5	6	3	3	100

Tablica 18. Utjecaj vršnjaka na izostajanje iz škole (po spolu)

			S nastave izostajem zbog nagovora vršnjaka.					Σ
			nikad	rijetko	ponekad	često	uvijek	
spol	Ženski	N	34	17	8	6	1	66
		%	51	26	12	9	2	100
	Muški	N	11	10	12	3	5	41
		%	27	25	29	7	12	100
Σ		N	45	27	20	9	6	107
		%	42	25	19	8	6	100

2.2. DESKRIPTIVNA STATISTIKA PREMA DOBI

S obzirom na uzorak ispitanika varijabla dob je rekodirana na mlađe i starije ispitanike. Pri tom se u mlađe ispitanike ubrajaju oni sa 15 i 16 godina, a u starije ispitanici sa 17 i 18 godina.

Tablica 19. Stav učenika o utjecaju izostanaka na školski uspjeh (po dobi)

			Izostanci iz škole negativno utječu na moj školski uspjeh.					Σ
			nikad	rijetko	ponekad	često	uvijek	
DOB	1	N	11	18	8	4	0	41
		%	27	44	19	10	0	100
	2	N	24	20	17	4	1	66
		%	36	30	26	6	2	100
Σ		N	35	38	25	8	1	107
		%	33	35	23	8	1	100

Tablica 20. Roditeljski nadzor izostajanja iz škole (po dobi)

			Roditelji provjeravaju moje izostanke iz škole.					Σ
			nikad	rijetko	ponekad	često	uvijek	
DOB	1	N	9	12	5	3	12	41
		%	22	29	12	8	29	100
	2	N	14	20	11	8	13	66
		%	21	30	17	12	20	100
Σ		N	23	32	16	11	25	107
		%	22	30	15	10	23	100

Tablica 21. Roditeljsko opravdavanje neopravdanih izostanaka (po dobi)

			Roditelji opravdavaju moje neopravdane izostanke s nastave.					Σ
			nikad	rijetko	ponekad	često	uvijek	
DOB	1	N	20	6	6	2	7	41
		%	48	15	15	5	17	100
	2	N	33	9	9	6	9	66
		%	50	14	14	9	13	100
Σ		N	53	15	15	8	16	107
		%	49	14	14	8	15	100

Tablica 22. Samoprocjena namjernog izostajanja učenika s nastava (po dobi)

			Namjerno izostajem s nastave.					Σ
			nikad	rijetko	ponekad	često	uvijek	
DOB	1	N	11	11	16	1	2	41
		%	27	27	39	2	5	100
	2	N	10	23	25	4	4	66
		%	15	35	38	6	6	100
Σ		N	21	34	41	5	6	107
		%	19	32	38	5	6	100

Samo 32% učenika navelo je da nikada ne izostaju s nastave zbog straha od ispitivanja i loše ocjene, dok je ostatak učenika to učinio ili čini često. Rezultati su prikazani u tablici 23.

Tablica 23. Strah od ispitivanja i loše ocjene kao razlog izostajanja (po dobi)

			S nastave izostajem jer me strah ispitivanja i loše ocjene.					Σ
			nikad	rijetko	ponekad	često	uvijek	
DOB	1	N	11	14	10	4	2	41
		%	27	34	24	10	5	100
	2	N	23	15	20	6	2	66
		%	35	23	30	9	3	100
Σ		N	34	29	30	10	4	107
		%	32	27	28	9	4	100

Tablica 24. Dosada kao razlog izostajanja (po dobi)

			S nastave izostajem jer mi je u školi dosadno.					Σ
			nikad	rijetko	ponekad	često	uvijek	
DOB	1	N	15	8	9	8	1	41
		%	36	20	22	20	2	100
	2	N	26	15	15	6	4	66
		%	39	23	23	9	6	100
Σ		N	41	23	24	14	5	107
		%	38	22	22	13	5	100

Zanimljivo je da čak 91% učenika nikada nije izostalo zbog osjećaja neprihvaćenosti od strane vršnjaka, a 88% nikada nije izostalo zbog poteškoća u odnosu s profesorima. Rezultati su prikazani u tablicama 25 i 26.

Tablica 25. Osjećaj neprihvaćenosti od strane vršnjaka kao razlog izostajanja (po dobi)

			S nastave izostajem jer se ne osjećam prihvaćeno od strane vršnjaka.				Σ
			nikad	rijetko	ponekad	uvijek	
DOB	1	N	39	0	0	2	41
		%	95	0	0	5	100
	2	N	59	4	1	2	66
		%	89	6	2	3	100
Σ		N	98	4	1	4	107
		%	91	4	1	4	100

Tablica 26. Poteškoće u odnosu s profesorima kao razlog izostajanja (po dobi)

			S nastave izostajem jer imam poteškoća u odnosu s profesorima.				Σ
			nikad	rijetko	ponekad	uvijek	
DOB	1	N	37	3	1	0	41
		%	90	7	3	0	100
	2	N	57	6	2	1	66
		%	86	9	3	2	100
Σ		N	94	9	3	1	107
		%	88	8	3	1	100

Tablica 27. Izvanškolski problemi kao razlog izostajanja (po dobi)

			S nastave izostajem jer imam drugih problema izvan škole.					Σ
			nikad	rijetko	ponekad	često	uvijek	
DOB	1	N	30	5	3	1	2	41
		%	73	12	7	3	5	100
	2	N	53	10	1	1	0	65
		%	81	15	2	2	0	100
Σ		N	83	15	4	2	2	106
		%	78	14	4	2	2	100

Izvanškolski se problemi nisu pokazali kao čest razlog izostajanja, ali zato više od polovine učenika (54%) izostaje zbog izvanškolskih aktivnosti. Rezultati su prikazani u tablici 28.

Tablica 28. Izvanškolske aktivnosti kao razlog izostajanja (po dobi)

			S nastave izostajem zbog izvanškolskih aktivnosti (sport, hobi, druženje...).					Σ
			nikad	rijetko	ponekad	često	uvijek	
DOB	1	N	20	6	8	4	3	41
		%	49	15	19	10	7	100
	2	N	29	22	11	3	1	66
		%	44	33	17	4	2	100
Σ		N	49	28	19	7	4	107
		%	46	26	18	6	4	100

Tablica 29. Odlazak u kafić kao razlog izostajanja (po dobi)

			S nastave izostajem zbog odlaska u kafić.					Σ
			nikad	rijetko	ponekad	često	uvijek	
DOB	1	N	14	10	6	6	5	41
		%	34	24	15	15	12	100
	2	N	23	17	15	5	6	66
		%	35	26	23	7	9	100
Σ		N	37	27	21	11	11	107
		%	35	25	20	10	10	100

Tablica 30. Konzumiranje opijata kao razlog izostajanja iz škole (po dobi)

			S nastave izostajem zbog konzumiranja opijata (alkohol, droga...).					Σ
			nikad	rijetko	ponekad	često	Uvijek	
DOB	1	N	32	4	2	1	2	41
		%	78	10	5	2	5	100
	2	N	57	2	4	2	1	66
		%	86	3	6	3	2	100
Σ		N	89	6	6	3	3	107
		%	83	6	5	3	3	100

Iako velika većina učenika (83%) nikada ne izostaje zbog konzumiranja opijata, to je takva kategorija da je čak i 17% učenika koji to čine previše. Rezultati su prikazani u tablici 30.

Tablica 31. Utjecaj vršnjaka na izostajanje iz škole (po dobi)

			S nastave izostajem zbog nagovora vršnjaka.					Σ
			nikad	rijetko	ponekad	često	uvijek	
DOB	1	N	19	8	7	2	5	41
		%	46	20	17	5	12	100
	2	N	26	19	13	7	1	66
		%	39	29	20	11	1	100
Σ		N	45	27	20	9	6	107
		%	42	25	19	8	6	100

3. REZULTATI NA MJERAMA INFERENCIJALNE STATISTIKE

T-testom za nezavisne uzorke prema spolu ispitanika utvrđena je statistički značajna razlika na česticama "Izostanci iz škole negativno utječu na moj školski uspjeh.", "S nastave izostajem jer mi je u školi dosadno.", "S nastave izostajem zbog izvanškolskih aktivnosti (sport, hobi, druženje...)", "S nastave izostajem zbog odlaska u kafić." i "S nastave izostajem zbog nagovora vršnjaka.", a rezultati su prikazani u tablici 32.

Tablica 32. Rezultati t-testa značajnih čestica prema spolu ispitanika

Čestica	Spol	N	X	σ	t
Izostanci iz škole negativno utječu na moj školski uspjeh.	Ž	66	1,91	0,92	-2,42*
	M	41	2,37	0,99	
S nastave izostajem jer mi je u školi dosadno.	Ž	66	1,97	1,07	-3,03**
	M	41	2,68	1,35	
S nastave izostajem zbog izvanškolskih aktivnosti (sport, hobi, druženje...).	Ž	66	1,73	1,00	-2,86**
	M	41	2,34	1,20	
S nastave izostajem zbog odlaska u kafić.	Ž	66	2,12	1,18	-2,46*
	M	41	2,76	1,46	
S nastave izostajem zbog nagovora vršnjaka.	Ž	66	1,83	1,06	-3,05**
	M	41	2,54	1,31	

Napomena: * $p < 0.05$; ** $p < 0.01$; *** $p < 0.001$

T-testom za nezavisne uzorke prema dobi ispitanika nije utvrđena statistički značajna razlika niti na jednoj čestici.

Prilikom obrade rezultata, varijabla vrsta škole dekodirana je na način da su ekonomska i strukovna škola promatrane zajedno u odnosu na gimnaziju. Rezultati t-testa prikazani su u tablici 33.

Tablica 33. Rezultati t-testa značajnih čestica prema vrsti škole

Čestica	Vrsta škole	N	X	σ	t
Namjerno izostajem s nastave.	strukovna/ekonomska	51	2,96	0,99	5,50***
	gimnazija	56	1,98	0,88	
S nastave izostajem jer mi je u školi dosadno.	strukovna/ekonomska	51	2,82	1,24	5,21***
	gimnazija	56	1,71	0,95	
S nastave izostajem zbog odlaska u kafić.	strukovna/ekonomska	51	3,00	1,33	5,29***
	gimnazija	56	1,79	1,04	
S nastave izostajem zbog nagovora vršnjaka.	strukovna/ekonomska	51	2,55	1,33	3,89***
	gimnazija	56	1,70	0,91	

Napomena: * $p < 0.05$; ** $p < 0.01$; *** $p < 0.001$

Provedena je jednosmjerna analiza varijance ANOVA prema školskom uspjehu ispitanika, a u tablici 34. prikazani su rezultati za čestice na kojima je utvrđena statistički značajna razlika među grupama.

Na čestici "Roditelji provjeravaju moje izostanke iz škole." utvrđena je statistički značajna razlika među učenicima ovisno o njihovom školskom uspjehu prethodne školske godine, gdje učenici s odličnim uspjehom izvještavaju o najmanjem ($X=1,86$, $\sigma =1,15$), a učenici s

uspjehom dovoljan o najvećem roditeljskom nadzoru izostajanja iz škole ($X=3,50$, $\sigma =2,12$). [F(107)=4,52; $p<0,01$]

Statistički je značajna razlika utvrđena na čestici "Namjerno izostajem s nastave.", gdje o najčešćem izostajanju izvještavaju učenici s dovoljnim uspjehom ($X=4,00$, $\sigma =1,41$), a o najrjeđem izostajanju učenici s odličnim uspjehom u prethodnoj godini ($X=2,00$, $\sigma =1,30$). [F(107)=4,49; $p<0,01$]

Na čestici "S nastave izostajem jer me strah ispitivanja i loše ocjene." utvrđena je statistički značajna razlika između učenika s dobrim i učenika s odličnim uspjehom ($p<0,01$), gdje učenici s dobrim uspjehom najviše ($X=2,75$, $\sigma =1,01$), a učenici s odličnim uspjehom najmanje izostaju zbog straha od ispitivanja i loše ocjene ($X=1,67$, $\sigma =0,80$). [F(107)=4,14; $p < 0,01$]

Statistički je značajna razlika utvrđena na čestici "S nastave izostajem jer se ne osjećam prihvaćeno od strane vršnjaka.", gdje o najčešćem izostajanju zbog neprihvaćenosti izvještavaju učenici s dovoljnim uspjehom ($X=5,00$, $\sigma =0,00$), a o najrjeđem izostajanju učenici s vrlo dobrim uspjehom u prethodnoj godini ($X=1,11$, $\sigma =0,56$). [F(107)=26,59; $p<0,001$]

Statistički je značajna razlika utvrđena na čestici "S nastave izostajem jer imam drugih problema izvan škole.", gdje zbog izvanškolskih problema najviše izostaju učenici s dovoljnim uspjehom ($X=3,00$, $\sigma =2,83$), a najmanje učenici s vrlo dobrim uspjehom u prethodnoj godini ($X=1,20$, $\sigma =0,56$). [F(107)=5,05; $p<0,01$]

Statistički je značajna razlika utvrđena na čestici "S nastave izostajem zbog izvanškolskih aktivnosti (sport, hobi, druženje...)", gdje zbog izvanškolskih aktivnosti najviše izostaju učenici s dovoljnim uspjehom ($X=5,00$, $\sigma =0,00$), a najmanje učenici s vrlo dobrim uspjehom u prethodnoj godini ($X=1,20$, $\sigma =1,01$). [F(107)=5,96; $p<0,01$]

Na čestici "S nastave izostajem zbog odlaska u kafić." utvrđena je statistički značajna razlika između učenika s dovoljnim i učenika s vrlo dobrim uspjehom ($p<0,01$), gdje učenici s dovoljnim uspjehom najviše ($X=4,50$, $\sigma =0,71$), a učenici s vrlo dobrim uspjehom najmanje izostaju zbog odlaska u kafić ($X=2,14$, $\sigma =1,14$). [F(107)=2,92; $p<0,05$]

Statistički je značajna razlika utvrđena na čestici "S nastave izostajem zbog konzumiranja opijata (alkohol, droga...)", gdje zbog konzumiranja opijata najviše izostaju učenici s dovoljnim uspjehom ($X=5,00$, $\sigma =0,00$), a najmanje učenici s vrlo dobrim uspjehom u prethodnoj godini ($X=1,25$, $\sigma =0,77$). [F(107)=14,68; $p<0,001$]

Tablica 34. Rezultati ANOVA-e prema školskom uspjehu

Čestica	Školski uspjeh	N	X	σ	F
Roditelji provjeravaju moje izostanke iz škole.	dovoljan	2	3,50	2,12	4,52**
	doobar	28	3,25	1,30	
	vrlo doobar	56	2,98	1,53	
	odličan	21	1,86	1,15	
Namjerno izostajem s nastave.	dovoljan	2	4,00	1,41	4,49**
	doobar	28	2,82	0,67	
	vrlo doobar	56	2,38	0,98	
	odličan	21	2,00	1,30	
S nastave izostajem jer me strah ispitivanja i loše ocjene.	dovoljan	2	2,50	2,12	4,14**
	doobar	28	2,75	1,01	
	vrlo doobar	56	2,23	1,16	
	odličan	21	1,67	0,80	
S nastave izostajem jer se ne osjećam prihvaćeno od strane vršnjaka.	dovoljan	2	5,00	0,00	26,59***
	doobar	28	1,14	0,45	
	vrlo doobar	56	1,11	0,56	
	odličan	21	1,19	0,87	
S nastave izostajem jer imam drugih problema izvan škole.	dovoljan	2	3,00	2,83	5,05**
	doobar	28	1,61	0,83	
	vrlo doobar	56	1,20	0,56	
	odličan	21	1,24	0,89	
S nastave izostajem zbog izvanškolskih aktivnosti (sport, hobi, druženje...).	dovoljan	2	5,00	0,00	5,96**
	doobar	28	1,93	1,18	
	vrlo doobar	56	1,84	1,01	
	odličan	21	2,05	0,97	
S nastave izostajem zbog odlaska u kafić.	dovoljan	2	4,50	0,71	2,92*
	doobar	28	2,68	1,28	
	vrlo doobar	56	2,14	1,14	
	odličan	21	2,33	1,68	
S nastave izostajem zbog konzumiranja opijata (alkohol, droga...).	dovoljan	2	5,00	0,00	14,68***
	doobar	28	1,36	0,73	
	vrlo doobar	56	1,25	0,77	
	odličan	21	1,33	0,91	

Napomena: * $p < 0.05$; ** $p < 0.01$; *** $p < 0.001$

Na varijabli školskoga uspjeha proveden je i Bonferroni test analize varijance kojim se provjerava značajnost razlika između pojedinih uzoraka.

Na čestici "Roditelji provjeravaju moje izostanke iz škole." utvrđena je statistički značajna razlika između učenika s odličnim uspjehom ($X=1,86$, $\sigma = 1,15$) i učenika s dobrim ($X=3,25$, $\sigma = 1,30$) ($MD=1,40$; $p < 0,01$) i vrlo dobrim uspjehom ($X=2,98$, $\sigma = 1,53$) ($MD=1,13$; $p < 0,05$). U oba slučaja roditelji učenika s odličnim uspjehom manje provjeravaju izostanke.

Na čestici "Namjerno izostajem s nastave." utvrđena je statistički značajna razlika između učenika s odličnim uspjehom ($X=2,00$, $\sigma = 1,30$) i učenika s dovoljnim ($X=4,00$, $\sigma = 1,41$) ($MD=2,00$; $p < 0,05$) i dobrim uspjehom ($X=2,82$, $\sigma = 0,67$) ($MD=0,82$; $p < 0,05$). Najmanje izostaju učenici s odličnim uspjehom, a najviše s dovoljnim.

Na čestici "S nastave izostajem jer me strah ispitivanja i loše ocjene." utvrđena je statistički značajna razlika između učenika s odličnim uspjehom ($X=1,67$, $\sigma = 0,80$) i učenika s dobrim uspjehom ($X=2,75$, $\sigma = 1,01$) ($MD=1,08$; $p < 0,01$). Zbog straha od ispitivanja i loše ocjene više izostaju učenici s dobrim uspjehom od učenika s odličnim uspjehom.

Na čestici "S nastave izostajem jer se ne osjećam prihvaćeno od strane vršnjaka." utvrđena je statistički značajna razlika između učenika s dovoljnim uspjehom ($X=5,00$, $\sigma =0,00$), koji najviše izostaju zbog neprihvaćenosti od strane vršnjaka, i ostalih učenika. Najveća je razlika s učenicima s vrlo dobrim uspjehom ($X=1,11$, $\sigma =0,56$) ($MD=3,89$; $p<0.001$), zatim s učenicima s dobrim uspjehom ($X=1,14$, $\sigma =0,45$) ($MD=3,86$; $p<0.001$), a najmanja s učenicima s odličnim uspjehom ($X=1,19$, $\sigma =0,87$) ($MD=3,81$, $p<0.001$).

Na čestici "S nastave izostajem jer imam drugih problema izvan škole." utvrđena je statistički značajna razlika između učenika s dovoljnim uspjehom ($X=3,00$, $\sigma =2,83$) i učenika s vrlo dobrim ($X=1,20$, $\sigma =0,56$) ($MD=1,80$; $p<0,01$) i odličnim uspjehom ($X=1,24$, $\sigma =0,89$) ($MD=1,76$; $p<0,05$). U oba slučaju zbog problema izvan škole više izostaju učenici s uspjehom dovoljan.

Na čestici "S nastave izostajem zbog izvanškolskih aktivnosti (sport, hobi, druženje...)." utvrđena je statistički značajna razlika između učenika s dovoljnim uspjehom ($X=5,00$, $\sigma =0,00$), koji najviše izostaju zbog izvanškolskih aktivnosti, i ostalih učenika. Najveća je razlika s učenicima s vrlo dobrim uspjehom ($X=1,84$, $\sigma =1,01$) ($MD=3,16$; $p<0.001$), zatim s učenicima s dobrim uspjehom ($X=1,93$, $\sigma =1,18$) ($MD=3,07$; $p<0.01$), a najmanja s učenicima s odličnim uspjehom ($X=2,05$, $\sigma =0,97$) ($MD=2,95$, $p<0.01$).

Na čestici "S nastave izostajem zbog konzumiranja opijata (alkohol, droga...)." utvrđena je statistički značajna razlika između učenika s dovoljnim uspjehom ($X=5,00$, $\sigma =0,00$), koji najviše izostaju zbog konzumiranja opijata, i ostalih učenika. Najveća je razlika s učenicima s vrlo dobrim uspjehom ($X=1,25$, $\sigma =0,77$) ($MD=3,75$; $p<0.001$), zatim s učenicima s odličnim uspjehom ($X=1,33$, $\sigma =0,91$) ($MD=3,67$; $p<0.001$), a najmanja s učenicima s dobrim uspjehom ($X=1,36$, $\sigma =0,73$) ($MD=3,64$, $p<0.001$).

V. RASPRAVA

Apsentizam, odnosno izostajanje učenika s nastave, problem je koji je zastupljen u svim našim školama. Tema apsentizma vrlo je aktualna, što dokazuju brojna istraživanja provedena na području pedagogije, psihologije i sociologije. Istražuju se uzroci, ali i posljedice apsentizma. Ovim se istraživanjem htjelo utvrditi utječe li apsentizam na školski uspjeh adolescenata te na koji način. Prije početka provedbe istraživanja postavljeno je šest istraživačkih hipoteza. Neke od njih su odbačene što dokazuje opravdanost istraživanja. Odbačene hipoteze uglavnom pokazuju na nepostojanje razlika među promatranim skupinama ili pokazuju drugačije rezultate od očekivanih.

H1 Učenici više namjerno izostaju od učenica.

Hipoteza se odbacuje. Dosadašnja su istraživanja pokazala različite rezultate prilikom ispitivanja odnosa spola i apsentizma. Smith (1999:487) je u svojoj analizi učeničkog uspjeha, izostajanja i odustajanja od škole ustvrdio da učenice imaju nižu stopu izostajanja od svojih muških kolega. Ovo istraživanje to nije potvrdilo, već rezultati pokazuju da nema značajne razlike među spolovima kada je u pitanju učestalost namjernog izostajanja s nastave. Aritmetička sredina ženskih ispitanika iznosi 2,32, dok je kod muških ispitanika ona 2,66. Nepostojanje razlike utvrdila su i domaća istraživanja (Ricijaš, Krajcer, Bouillet, 2010: 53; Sabljčić, 2000; prema Markuš, 2009: 155).

H2 Učenici gimnazije manje izostaju od učenika strukovne/ekonomske škole

Hipoteza je potvrđena. Istraživanjem je utvrđeno da učenici gimnazije izostaju manje od učenika strukovne/ekonomske škole. T test je pokazao da je ta razlika statistički značajna. Srednja vrijednost odgovora učenika gimnazije iznosi 1,98, a učenika strukovne/ekonomske škole 2,96. Razliku među školama kada su u pitanju školski uspjeh i apsentizam pokazala su i prethodna istraživanja (Rutter, Maughan, Mortimore, Ouston, 1979; Casey, Smith, 1995; prema Smith, 1999: 481). Smith (1999: 489) kaže kako je povezanost apsentizma i prosječnog uspjeha škole značajna čak i kada se u obzir uzmu pozadina i sposobnosti učenika, a bolji prosječni uspjeh škole povezan je s nižom stopom apsentizma.

H3 Roditelji učenika s boljim uspjehom češće provjeravaju izostanke od roditelja učenika sa slabijim uspjehom

Hipoteza se odbacuje. Berk (2008) kaže kako se češćim posjetima školi djetetu šalje poruka o važnosti obrazovanja, a Biti i suradnici (1986) navode kako je suradnja roditelja sa školom pomoć učeniku pri ostvarivanju boljeg uspjeha. Suprotno očekivanom, pokazalo se da roditelji učenika sa slabijim uspjehom češće provjeravaju izostanke nego što to čine roditelji djece s boljim školskim uspjehom. Aritmetička sredina na ovome pitanju iznosi 1,86 za učenike s odličnim uspjehom, a 3,50 za učenike s dovoljnim uspjehom na kraju prethodne školske godine. Razlog tomu možda se krije u činjenici da učenici s lošijim uspjehom češće izostaju, pa su i roditelji "prisiljeni" češće provjeravati njihove izostanke.

H4 Učenici s boljim školskim uspjehom manje izostaju od učenika sa slabijim uspjehom

Hipoteza je potvrđena. Istraživanje je pokazalo da učenici s odličnim uspjehom u prethodnoj školskoj godini najmanje namjerno izostaju s nastave, dok to najviše čine učenici s dovoljnim uspjehom. Učenici s odličnim uspjehom na kraju prošle školske godine na ovo su pitanje u prosjeku odgovorili da to čine ponekad ($X=2,00$), dok su učenici s dovoljnim uspjehom u prosjeku odgovorili da to čine često ($X=4,00$). Zrilić (2007: 32) kaže da je apsentizam štetan za učenika jer donosi slabiji školski uspjeh, dok Markuš (2009: 163) napominje kako na temelju rezultata nije moguće zaključiti što je u toj situaciji uzrok, a što posljedica, odnosno vodi li apsentizam slabijem školskom uspjehu ili slabiji školski uspjeh apsentizmu.

H5 Učenici ne smatraju da izostajanje negativno utječe na školski uspjeh

Hipoteza je potvrđena. Velika većina učenika smatra da izostajanje nikad ili rijetko negativno utječe na njihov školski uspjeh. T testom je pak utvrđeno kako su mladići nešto svjesniji negativnog utjecaja izostajanja od djevojaka. Čak 33% svih ispitanika smatra da apsentizam nikada ne utječe negativno na njihov školski uspjeh, dok je samo jedan učenik na ovo pitanje odgovorio da izostajanje uvijek negativno utječe na njegov školski uspjeh. Ovakav je rezultat očekivan jer su u dosadašnjim istraživanjima učenici često kao uzrok apsentizmu navodili strah od ispitivanja i loše ocjene, smatrajući da će pobjegnu li izbjeći lošu ocjenu te intenzivnijim učenjem nadoknaditi propušteno (Markuš, 2009: 162).

H6 Učenici s lošijim uspjehom češće izostaju s nastave zbog konzumiranja opijata nego učenici s boljim uspjehom

Hipoteza je potvrđena. Rezultati su pokazali da učenici s uspjehom dovoljan puno češće izostaju s nastave zbog konzumiranja alkohola i droge nego ostali učenici. Učenici s dovoljnim uspjehom u prosjeku na ovo su pitanje odgovorili da uvijek izostaju zbog konzumiranja opijata ($X=5,00$), dok aritmetička sredina za učenike s vrlo dobrim uspjehom iznosi svega 1,25, za učenike s odličnim uspjehom 1,33, a za one s dobrim uspjehom 1,36. Učenici sa slabijim uspjehom općenito češće izostaju s nastave, a Zrilić (2007: 32) tvrdi kako izostajanje sa sobom donosi povećan rizik konzumacija opijata.

U istraživanju su ispitane brojne varijable, a krajnji cilj mu je, kao i ostalim istraživanjima na temu apsentizma, bolje razumijevanje pojave, njenih uzroka i posljedica, kako bi se što bolje preveniralo te tako smanjilo apsentizam i njegove štetne posljedice. Stručnjaci se slažu kako je apsentizam štetan (Zrilić, 2007; Malcolm, Thorpe, Lowden; prema Reid, 2008), no učenici očito nisu toga svjesni, pa tako čak 33% njih izvještava da izostanci nikad ne utječu negativno na njihov školski uspjeh, a 35% na isto pitanje odgovorilo je da rijetko utječe. Možda bi se već osvješćivanjem štetnog utjecaja moglo djelomično smanjiti stopu apsentizma. No u tome bi se zadatku vjerojatno trebalo početi s osvješćivanjem roditelja o štetnosti apsentizma za njihovo dijete, jer čak 15% učenika navodi kako im roditelji uvijek opravdavaju neopravdane izostanke. Zabrinjava i činjenica da je čak 22% učenika odgovorilo kako im roditelji nikada ne provjeravaju izostanke, a redovito to čini samo 23% roditelja.

Iako 38% učenika odgovara da dosada nikada nije uzrok njihovu izostajanju, suvremenija i zanimljivija nastava zasigurno bi pridonijela smanjenju apsentizma jer je preostalih 62% učenika barem jednom pobjeglo s nastave jer im je u školi dosadno (22% rijetko, 22% ponekad, 13% često, 5% uvijek). Stručnjaci kažu kako se s vremenom mijenja i škola, ali da naginje tradiciji pa je u tome sporija od znanosti, društva i tehnologije (Staničić, 1999; Previšić, 1999; Pivac, 2009). Adolescentu koji je navikao mnogo vremena provoditi u virtualnom svijetu gdje velikom brzinom dolazi do različitih informacija i interaktivnih sadržaja, tradicionalno predavanje nije zanimljivo.

Ranija su istraživanja pokazala da će učenik češće bježati s nastave ukoliko se ne osjeća prihvaćenim od strane vršnjaka ili ima poteškoća u odnosu s profesorima (Markuš, 2009). Ohrabruje činjenica da čak 91% učenika navodi kako neprihvaćenost od strane vršnjaka nikada nije uzrok njihovu apsentizmu, a 88% kako nikada ne bježe iz škole zbog poteškoća u

odnosu s profesorima, jer možemo zaključiti da se velika većina osjeća prihvaćeno te nema konfliktnih odnosa u školi. Možda je taj osjećaj prihvaćenosti zaslužan i za to da gotovo polovina učenika (42%) nikada ne izostaje iz škole na nagovor vršnjaka. No zanimljivo je raspodjela učenika koji popuštaju pod pritiskom vršnjaka (25% rijetko, 19% ponekad, 8% često, 6% uvijek). Naime značajno više to čine mladići nego djevojke, te učenici strukovne/ekonomske škole nego učenici gimnazije.

Više od polovice ispitanika izostaje s nastave zbog odlaska u kafić. Da to čini uvijek izvjestilo je 10% učenika, često 10%, ponekad 20%, rijetko 35%, a samo 35% nikada ne izostaje zbog odlaska u kafić. Zbog odlaska u kafić također više izostaju mladići nego djevojke, te učenici strukovne/ekonomske škole više od učenika gimnazije. Naime 5% djevojaka odgovorilo je da uvijek izostaje zbog odlaska u kafić, dok o tome izvještava čak 20% mladića. Bilo bi zanimljivo ispitati je li uzrok tome možda veća zainteresiranost djevojaka, odnosno učenika gimnazije za obrazovanje ili je razlog nešto drugo.

Da zbog izvanškolskih aktivnosti s nastave izostaju uvijek izvještava 4% učenika, često 6%, ponekad 18%, a rijetko 26% učenika. Uzmemo li u obzir da je to ukupno više od polovice učenika, to nije postotak koji bi se smio zanemariti. Škola bi trebala, zajedno s roditeljima i učenicima, surađivati i komunicirati s voditeljima izvanškolskih aktivnosti, kako bi se postigao dogovor te uskladilo učeničke školske i izvanškolske obaveze. Kada je u pitanju izostajanje zbog izvanškolskih aktivnosti, možemo vidjeti značajnu razliku među mladićima i djevojkama. Moguće je da mladići u ovom slučaju više izostaju jer imaju veći broj hobija, odnosno da se sportom bave više od djevojaka.

Školski se uspjeh, kao i u nekim prethodnim istraživanjima (Markuš, 2009), pokazao kao dobar prediktor koji će učenici više izostajati, a koji manje. Naime, na velikom je broju čestica pronađena statistički značajna razlika između učenika s boljim i učenika s lošijim uspjehom. Osim što učenici sa slabijim uspjehom općenito češće namjerno izostaju s nastave, oni to češće čine zbog straha od ispitivanja i loše ocjene, neprihvaćenosti, izvanškolskih problema, izvanškolskih aktivnosti te konzumiranja opijata nego učenici s boljim uspjehom. Kao što Markuš (2009) navodi, ne može se odrediti što je u toj povezanosti uzrok, a što posljedica.

VI. ZAKLJUČAK

Ovaj se rad bavio proučavanjem utjecaja apsentizma na školski uspjeh adolescenata. Apseitizam, koji ubrajamo u rizična ponašanja, sveprisutni je problem, kako u našim školama tako i u svijetu. Budući da istraživanje provedeno u ovome radu obuhvaća učenike završnih razreda srednjih škola, nužno je bilo osvrnuti se na razvojne značajke srednjoškolaca, odnosno, opisati adolescenciju kao životno razdoblje. Istraživanje je provedeno na adolescentima iz dva razloga. Prvi je taj što je adolescencija specifično razvojno razdoblje u kojem osoba prolazi kroz fizičke, intelektualne i socio-emocionalne promjene te jača utjecaj vršnjaka. Drugi je razlog što je apseitizam najčešći u srednjim školama, kada se učenici nalaze u fazi adolescencije.

Učenici izostaju mnogo, a predviđene mjere za sankcioniranje neopravdanih sati, iako stroge, ne daju željene rezultate. Za prevenciju apseitizma te smanjenje štetnih posljedica uzrokovanih apseitizmom potrebno je bolje razumijevanje zašto učenici namjerno izostaju s nastave. Brojnim se istraživanjima pokušava utvrditi uzroke i posljedice bježanja s nastave, no ova je pojava toliko kompleksna da ju je potrebno stalno dalje istraživati. Ne iznenađuje stoga da različita istraživanja problemu pristupaju sa različitih aspekata. U suvremenoj se literaturi uzroci dijele na one vezane uz karakteristike učenika, vezane uz obitelj i na faktore vezane uz školu. Kao rizični faktori navode se nepovoljna obiteljska pozadina, autoritarni roditelji, pretrpani programski sadržaji škole, konfliktni odnosi s profesorima i neprihvaćenost od strane vršnjaka. Neovisno o uzroku, svi se slažu da je apseitizam štetan, kako za učenika koji izostaje tako i za ostale učenike te učitelje.

Kako bi se istražilo koliko i zašto izostaju učenici završnih razreda đakovačkih srednjih škola, provedeno je istraživanje u kojem je pretpostavljeno šest hipoteza, od kojih je nekoliko odbačeno, što dokazuje opravdanost istraživanja. U skladu s očekivanjima, rezultati na mjerama učeničkog stava o utjecaju izostanaka na školski uspjeh, pokazali su da učenici ne smatraju da izostajanje negativno utječe na njihov školski uspjeh. Iako je jedna od pretpostavki bila da djevojke manje izostaju od mladića, rezultati su pokazali da među njima nema značajne razlike. Kao što je i očekivano, rezultati su pokazali da manje izostaju učenici gimnazije nego učenici strukovne/ekonomske škole. Također, u skladu s očekivanjima, rezultati su pokazali da učenici s boljim školskim uspjehom manje izostaju od učenika s lošijim uspjehom. Na mjerama povezanosti konzumiranja opijata češće s nastave izostaju učenici s lošijim uspjehom nego učenici s boljim uspjehom. Iako se očekivalo da roditelji učenika s boljim školskim uspjehom češće provjeravaju izostanke svoje djece, rezultati su pokazali da to ipak češće čine roditelji učenika s lošijim školskim uspjehom.

Zabrinjavajuća je činjenica da skoro četvrtina roditelja nikada ne provjerava izostanke svoje djece, a samo četvrtina to čini redovito. Iako većina učenika ne smatra da apsentizam štetno utječe na njihov školski uspjeh, rezultati su pokazali da učenici koji više namjerno izostaju imaju lošiji školski uspjeh.

Iako bi sve ispitane varijable mogle pomoći u planiranju prevencije apsentizma zbog pokazane povezanosti, potrebna su daljnja istraživanja kako bi se otkrilo što je u pojedinim slučajevima uzrok, a što posljedica. Što god pokazala ta istraživanja, očigledno je da bi pri smanjenju apsentizma pomogla zanimljivija, učeniku prilagođenija nastava, veća osviještenost učenika i roditelja o štetnosti apsentizma, smanjenje opterećenja učenika te najavom ispitivanja znanja kako ne bi izostajali zbog straha od ispitivanja i loše ocjene. Cilj ispitivanja trebao bi biti provjera znanja, poticaj na što bolji uspjeh, a ne hvatanje učenika u neznanju.

VII. LITERATURA

1. Ajduković, M. (2000) Ekološki multidimenzionalni pristup sagledavanja činitelja rizika i zaštite u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži. U: Bašić, J., Janković, J. (ur.): *Rizični i zaštitni čimbenici u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži. Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladeži i zaštitu djece s poremećajima u ponašanju*, str. 47-63.
2. Berk, L. E. (2008) Psihologija cjeloživotnog razvoja, Jastrebarsko: Naklada Slap.
3. Bouillet, D. (2008) Slobodno vrijeme zagrebačkih studenata: prilika za hedonizam ili samoostvarenje, *Sociologija i prostor*, 46 (3-4), str. 341-367.
4. Bouillet, D., Uzelac, S. (2007) Osnove socijalne pedagogije, Zagreb: Školska knjiga.
5. Flook, L., Fuligni, A. J. (2008) Family and School Spillover in Adolescents' Daily Lives, *Child Development*, 79 (3), str. 776 – 787.
6. Graovac, M. (2010) Adolescent u obitelji, *Fluminensis*, 46 (3), str. 261-266.
7. Gudjons, H. (1994) Pedagogija: temeljna znanja, Zagreb: Educa.
8. Hurlock, E. B. (1956) Razvoj deteta, Beograd: Zavod za izdavanje udžbenika socijalističke Republike Srbije.
9. Jeđud, I., Novak, T. (2006) Provođenje slobodnog vremena djece i mladih s poremećajima u ponašanju – kvalitativna metoda, *Revija za sociologiju*, XXXVII (1-2), str. 77-90.
10. Kalebić Maglica, B. (2006) Spolne i dobne razlike adolescenata u suočavanju sa stresom vezanim uz školu, *Psihologijske teme*, 15 (1), str. 7-24.
11. Klarin, M. (2004) Uloga socijalne podrške vršnjaka i vršnjačkih odnosa u usamljenosti predadolescenata i adolescenata, *Društvena istraživanja*, 13 (6) (74), str. 1081-1097.
12. Klarin, M. (2006) Razvoj djece u socijalnom kontekstu, Jastrebarsko: Naklada Slap
13. Koller-Trbović, N., Žižak, A. (2012) Problemi u ponašanju djece i mladih i odgovori društva: višestruke perspektive, *Kriminologija i socijalna integracija*, 20 (1), str. 49-62.
14. Lacković-Grgin, K. (2006) Psihologija adolescencije, Jastrebarsko: Naklada Slap.
15. Lebedina-Manzoni, M. (2002) Rizični i zaštitni čimbenici u relaciji s veličinom grada i izloženosti ratnim razaranja, *Revija za sociologiju*, XXXIII (3-4), str. 181-196.
16. Livazović, G. (2012) Povezanost medija i rizičnih ponašanja adolescenata, *Kriminologija i socijalna integracija*, 20 (1), str. 1-132.
17. Markuš, M. (2009) Psihosocijalne determinante školskih izostanaka, *Napredak*, 150 (2), str. 154-167.

18. Mihić, J., Bašić, J. (2008) Preventivne strategije – eksternalizirani poremećaji u ponašanju i rizična ponašanja djece i mladih, *Ljetopis socijalnog rada*, 15 (3), str. 445-471.
19. Milić, A. (2007) Sociologija porodice – kritika i izazovi, Beograd: Čigoja štampa.
20. Pivac, J. (1999) Škola pred izazovom rekonceptualizacije, *Napredak*, 140 (1), str. 17-24
21. Pivac, J. (2009) Izazovi školi, Zagreb: Školska knjiga.
22. Previšić, V. (1999) Škola budućnosti: Humana, stvaralačka i socijalna zajednica, *Napredak*, 140 (1), str. 7-16.
23. Pšunder, M., Milivojević Krajnčić, A. (2009) Moguće posljedice odnosa učenika prema roditeljima i školi, *Informatologia*, 42 (2), str. 93-99.
24. Radetić - Paić, M. (2010) Specifični rizici i potrebe djece i mladeži s poremećajima u ponašanju grada Pule, *Kriminologija i socijalna integracija*, 18 (1), str. 13-24.
25. Reid, K. (2008) The causes of non-attendance: an empirical study, *Educational Review*, 60 (4), str. 345-357.
26. Ricijaš, N., Krajcer, M. Bouillet, D. (2010) Rizična ponašanja zagrebačkih srednjoškolaca – razlike s obzirom na spol, *Odgojne znanosti*, 12 (1), str. 45-63.
27. Rudan, V. (2004) Normalni adolescentni razvoj, *Medix*, X (52), str. 36-39.
28. Smyth, E. (1999) Pupil Performance, Absenteeism and School Drop-out: A Multi-dimensional Analysis, *School Effectiveness and School Improvement*, 10 (4), str. 480-502.
29. Zrilić, S. (2007) Analiza školskih izostanaka s obzirom na bračni status roditelja, *Magistra Iadertina*, 2(2), str. 31-42

VII. PRILOZI

Prilog 1. Anketni upitnik

ANKETNI UPITNIK

Dragi učenici,

ovaj anketni upitnik proučava utjecaj izostajanja s nastave na školski uspjeh. Molim da na sva pitanja odgovorite **iskreno i bez preskakanja**. Anketa je u potpunosti **anonimna**, u njoj nema točnih i netočnih odgovora, a rezultati će biti korišteni isključivo u svrhu istraživanja. Hvala Vam na suradnji!

1. SPOL (zaokružiti)	a) Ž b) M												
2. DOB (zaokružiti ili upisati broj)	a) 16 b) 17 c) 18 d) 19 e) ____												
3. VRSTA ŠKOLE (zaokružiti)	a) ekonomska i trgovačka škola b) strukovna škola c) gimnazija												
4. ŠKOLSKI USPJEH (na kraju prethodnog razreda)	a) odličan (5) b) vrlo dobar (4) c) dobar (3) d) dovoljan (2) e) nedovoljan (1)												
5. NAOBRAZBA RODITELJA (zaokružiti)	<table style="width: 100%; border: none;"> <tr> <td style="width: 50%; vertical-align: top;">OTAC</td> <td style="width: 50%; vertical-align: top;">MAJKA</td> </tr> <tr> <td>a) NKV</td> <td>a) NKV</td> </tr> <tr> <td>b) KV</td> <td>b) KV</td> </tr> <tr> <td>c) SSS</td> <td>c) SSS</td> </tr> <tr> <td>d) VŠS</td> <td>d) VŠS</td> </tr> <tr> <td>e) VSS (mag., doktorat)</td> <td>e) VSS</td> </tr> </table>	OTAC	MAJKA	a) NKV	a) NKV	b) KV	b) KV	c) SSS	c) SSS	d) VŠS	d) VŠS	e) VSS (mag., doktorat)	e) VSS
OTAC	MAJKA												
a) NKV	a) NKV												
b) KV	b) KV												
c) SSS	c) SSS												
d) VŠS	d) VŠS												
e) VSS (mag., doktorat)	e) VSS												

Molimo, odgovorite na pitanja o izostajanju s nastave.

		nikad	rijetko	ponekad	često	uvijek
6.	Izostanci iz škole negativno utječu na moj školski uspjeh	1	2	3	4	5
7.	Roditelji provjeravaju moje izostanke iz škole	1	2	3	4	5
8.	Roditelji opravdavaju moje neopravdane izostanke s nastave	1	2	3	4	5
9.	Namjerno izostajem s nastave	1	2	3	4	5
10.	S nastave izostajem jer me strah ispitivanja i loše ocjene	1	2	3	4	5
11.	S nastave izostajem jer mi je u školi dosadno	1	2	3	4	5
12.	S nastave izostajem jer se ne osjećam prihvaćeno od strane vršnjaka	1	2	3	4	5
13.	S nastave izostajem jer imam poteškoća u odnosu s profesorima	1	2	3	4	5
14.	S nastave izostajem jer imam drugih problema izvan škole	1	2	3	4	5
15.	S nastave izostajem zbog izvanškolskih aktivnosti (sport, hobi, druženje...)	1	2	3	4	5
16.	S nastave izostajem zbog odlaska u kafić	1	2	3	4	5
17.	S nastave izostajem zbog konzumiranja opijata (alkohol, droga...)	1	2	3	4	5
18.	S nastave izostajem zbog nagovora vršnjaka	1	2	3	4	5

Zahvaljujemo na suradnji!